

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
HUMANITARINIS FAKULTETAS
LITERATŪROS ISTORIJS IR TEORIJS KATEDRA

AUŠRA BAGAVIČIENĖ
Literatūrologijos II kurso studentė

Grafomanija šiuolaikinėje lietuvių vaikų poezijoje: poetiniai ir sociokultūriniai aspektai

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovė
doc. dr. Džiuljeta Maskuliūnienė

Šiauliai 2011

TURINYS

I.	Įvadas.....	3
II.	Grafomanijos reiškinių apibrėžtis	
	1. Kas yra grafomanija.....	8
	2. Vaikų literatūra ir grafomanija.....	15
III.	Sociokultūriniai aspektai.....	18
IV.	Poetiniai grafomanijos aspektai	
	1. Vaizdavimo ypatumai	
	1.1. Gamtos, gyvūnų vaizdavimas.....	21
	1.2. Vaikas – šeimos narys.....	33
	1.3. Didaktinis aspektas.....	36
	2. Grafomaniškieji eilėraščiai: logikos, rimo ir ritmo stoka.....	40
V.	Išvados.....	49
VI.	Santrauka.....	51
VII.	Summary.....	53
VIII.	Literatūra.....	55
IX.	Anotacija.....	58

I. ĮVADAS

Literatūros svarba žmonijos istorijoje ir apskritai žmogaus gyvenime nekelia abejonių. Ji gali įtakoti tiek moralines normas, vertybes, tiek požiūrį į gyvenimą, jo suvokimą bei vertinimą, vienaip ar kitaip veikti įvairias gyvenimo sritis. Pačią literatūrą galima skirti į dvi atskiras dalis – suaugusiųjų literatūrą ir vaikų. Tiek viena, tiek kita orientuota į tam tikrą adresatą ir vadovaujasi tam tikrais kriterijais.

Danijos vaikų literatūros profesorius emeritas, buvęs Danijos vaikų literatūros centro direktorius Torbenas Weinreichas straipsnyje „Istorija ir vaikų literatūra“ atkreipia dėmesį į visuomenės ir vaikų literatūros sąsajas: „Prieš pradėdamas kalbėti apie šią sąveiką ir darydamas prielaidą, kad visi sutinka su teiginiu, jog visuomenė ir jos institucijos daro didelę įtaką vaikų literatūrai, norėčiau atkreipti dėmesį į faktą, kad vaikų literatūra taip pat veikia visuomenę“ (53). Kaip vieną iš žinomiausių vaikų literatūros ir visuomenės sąveikos pavyzdžių profesorius pateikia Harrietos Beecher Stowe 1852 metais parašytą knygą „Dėdės Tomo trobelė“, kurioje atskleidžiamos tiek svarbios socialinės problemos, tiek pabrėžiama būtinybė ieškoti sprendimų. Weinreichas pažymi, kad „tai viena iš retų knygų, kurios pakeitė pasaulį“ (53). Šis pavyzdys parodo, kad vaikų literatūra ne visada apsiriboja vien siauresne – vaikų – auditorija, bet gali įtakoti ir suaugusiųjų gyvenimą. Į tai atkreipdamas dėmesį Weinreichas pabrėžia, kad „vaikų literatūra nėra mažytė valtelė, negailestingai blaškoma visuomenės vandenyno. Anaiptol, vaikų literatūra padarė didžiulę įtaką tiek pavieniams žmonėms, tiek visuomenei kaip visumai, mūsų mąstysenai ir elgsenai“ (53). Vaikų literatūros svarba ir reikšmė nekelia abejonių. Literatūros tyrinėtojas Vincas Auryla taip pat akcentuoja jos svarbą: „savo reikšme, apimtimi, idėjinės ir meninės vertės svoriu vaikų literatūra nacionalinėje kultūroje užima vieną pamatinių vietų, sprendžia jaunosios kartos visuomeninio, etinio, estetinio ir kitus auklėjimo uždavinius. Daugelis žymių rašytojų kuria vaikams ir šį darbą laiko svarbia pilietine pareiga. Mat vaikystė yra savita žmogiškosios esmės dalis, vertybė, pasižyminti turtingu emociniu ir intelektualiniu turiniu. Šiandien neabejojama, kad daug kas, ypač estetinė žmogaus kultūra, ateina iš vaikystės“ (29, 5). Taigi vaikų literatūra iškyla tarytum pagrindas ar pamatas, ant kurio vėliau statomas tiek individualaus žmogaus, tiek visos visuomenės gyvenimo suvokimas, vertybių skalė, meninis skonis bei išprusimas. Dėl tokios nemažos įtakos žmogaus gyvenimui, vaikų literatūrai turi būti skiriamas itin didelis dėmesys. Tačiau šiandieninė vaikų literatūros situacija Lietuvoje gana dviprasmiška.

Kęstutis Urba straipsnyje „Vaikų literatūros viduramžiai Lietuvoje“ aptaria 2010 metų 4-ame žurnalo „Rubinaitis“ numeryje išspausdintus aukštųjų mokyklų dėstytojų atsakymus į klausimus

apie vaikų literatūros dėstymą aukštosiose mokyklose. Urba kalba apie atsainų kai kurių aukštųjų mokyklų požiūrį į vaikų literatūrą: „Labiausiai sugildė retorinis vienos profesorės klausimas, ar mūsų vaikų literatūra tokia jau svarbi, kad ją reikia dėstyti. [...] Skaitydamas, kad vaikų literatūra su kuo nors sujungta, integruota į metodikos ir kitokius kursus, suvokiu tai kaip grįžimą šimtmečių atgal, kai į vaikų literatūrą buvo žiūrima kaip į pedagogikos tarnaitę” (51). Vaikų literatūros reikšmė menkinama, ją suvokiant tik kaip didaktinę priemonę, jai neskiriama dėmesio net ruošiant pradinių klasių mokytojus, darželių auklėtojus. Urba rašo: „O juk, kaip sakė vienas labai jaunas švietimo ministras, kuo vaikas mažesnis, tuo labiau išprusęs, tuo labiau pasirengęs turi būti jo ugdytojas. Santykis su knyga, meniškos iliustracijos nuovoka formuojasi labai anksti. Jeigu nebus parodyti, įtikinti, kuri knyga yra tikrai „graži”, jeigu nuo mažens vaikui nebus duodama brandžiausių kūrinių, ko tada vertos visos Metų knygos rinkimų akcijos, geriausių ir gražiausių knygų rinkimai ir taip toliau” (51). Vaikų literatūros ignoravimas ateityje gali turėti padarinių – vaikai neturės tinkamai išlavinto meninio skonio. Apie suaugusiųjų atsakomybę lavinant vaikus rašo ir Torbenas Weinreichas: „Juk vaikus prižiūri tėvai, mokytojai – jie ir turi prisiimti atsakomybę už parinktas knygas” (53). Taigi labai svarbu, kad tėvai, mokytojai būtų pakankamai išprusę ir kompetetingi. Jie turi ir, galima sakyti, netgi privalo domėtis vaikų literatūra, ją išmanyti. Tuo labiau, kad šiandien vaikų literatūra pasižymi ypač didele įvairove. Weinreichas pastebi, kad „dar niekuomet nebuvo rašoma tiek daug knygų, tiek daug leidžiama, tiek daug parduodama ir skaitoma. Tai galioja ir vaikų knygoms” (53).

Didelis vaikiškų knygų pasirinkimas, be jokios abejonės, yra teigiamas dalykas. Tačiau vaikų literatūros tyrinėtojai atkreipia dėmesį į paskutiniu metu gausiai leidžiamas prastos meninės vertės knygas. Apžvelgdamas lietuvių vaikų literatūros situaciją, Kęstutis Urba rašo: „Pastaruoju laiku Lietuvoje kasmet jaunesiems skaitytojams išleidžiama apie 350 pavadinimų knygų. [...] Maždaug 20 % sudaro naujai parašyti lietuvių autorių kūriniai. Nemaža jų dalis – provincialūs, stereotipiniai leidiniai, sukurti atsitiktinių autorių, kurie labiau siekia įamžinti savo vardą, o ne meninių tikslų, tiesiog yra menkos literatūrinės vertės“ (52). Kadangi vaikų literatūra atlieka itin svarbią funkciją – ugdo vaiko savimone ir savivertę, meninį skonį, labai svarbu kritiškai vertinti visas išleidžiamas knygas, pabrėžiant tiek jų teigiamas savybes, tiek neigiamas. Menkos literatūrinės vertės kūriniai neturi būti ignoruojami. Apie juos reikia kalbėti, nes savo kiekiu jie lenkia gerus, vertingus kūrinius.

Kalbant apie prastą, menkos meninės vertės kūrinių gausumą, kyla klausimas – kokios šio paplitimo priežastys? Šiais laikais itin daug kalbama apie masinės kultūros populiarumą. Lietuvių literatūros tyrinėtojas Vytautas Kubilius rašo, kad „populiariosios kultūros (arba masinės kultūros) bangos ritasi per visus kontinentus, užpildydamos, pasak prancūzų sociologo A. Molio, 95 procentus meninės rinkos. Tai jau okeanas, kuris viską užlieja“ (36, 21). Populiarioji arba masinė kultūra tapo dominuojančia, elitinę kultūrą nustumdama į šalį. Tačiau daugelis ją vertina kaip

paviršutinišką. Kubilius rašo: „Populiarioji kultūra skirta vartotojiškai visuomenei: ji sudirgina instinktus, sužadina emocijas, įtraukia į kolektyvinės savijautos būsenas, bet nekankina moralinėmis dilemomis, metafizinėmis būties mįslėmis, sudėtingomis išraiškos formomis, kurioms perprasti reikėtų pastangų. Turi būti lengva, paprasta ir malonu (už tai mokami pinigai)“ (36, 24). Populiarioji kultūra labiau orientuota į pramogą, paprastumą ir turi būti suprantama bei prieinama didelei žmonių auditorijai. Be jokios abejonės, populiariosios kultūros įtaka jaučiama ir šiuolaikinėje vaikų literatūroje.

Knyga vaikams šiandien dažniau vertinama ne kaip literatūros kūrinys, bet kaip pelną nešanti prekė. Apie tai rašo Kęstutis Urba: „[...] vaikų literatūra yra reikšmingas ir pelningas komercijos objektas... Liūdniausia, kad krizės aplinkybėmis leidėjai, kuriems mažiausiai rūpi meninės vaikų knygų vertybės arba kurie tų dalykų neišmano ir nesistengia išmanyti, dar drąsiau kelia galvą“ (50). Didžiausias dėmesys neretai skiriamas ne knygos turiniui, bet jos išvaizdai – spalvingam, gražiam viršeliui, iliustracijoms. Pats kūrinys tampa tarytum antraeilium, menku priedu. Tad leidyklos, siekdamos pelno, kasmet išleidžia gausybę menkaverčių knygelių. Valdo Kilpio nuomone, „knygų gamybos perviršis yra tiesioginė niekalo spausdinimo pasekmė. Dar niekada nebuvo spausdinama tiek daug knygų ir dar niekada jos nebuvo tokios panašios viena į kitą“ (35). Knyga šiandien gali būti suvokiama kaip masinis prastos kokybės produktas. Tačiau prastą literatūros kūrinių kokybę lemia ne tik populiarioji vartotojiška kultūra – nemažą įtaką daro ir grafomanijos reiškinių paplitimas šiandieninėje vaikų literatūroje.

Kalbant apie populiariąją kultūrą ir grafomaniją, galima išvelgti abiejų reiškinių panašumų. Vienas jų – prastų, menkaverčių kūrinių spausdinimas ir platinimas. Tiek dauguma populiariosios, tiek grafomaniškos literatūros kūriniai pasižymi banalumu, lėkštumu, kalbos skurdumu. Tačiau tarp populiariosios literatūros kūrinių pasitaiko ir tokių, kurie turi meninę ir išliekamąją vertę, o grafomaniški kūriniai jos neturi. Taip pat galima atkreipti dėmesį ir į knygų autorius – paskutiniu metu įvairių profesijų žmonės rašo ir leidžia knygas. Daugelis jų tik pretenduoja vadintis rašytojais, nors iš tiesų neturi tam reikalingo talento. Juos veda siekis tapti žinomais, viešai išsakyti savo mintis, idėjas, supažindinti su jomis kuo daugiau skaitytojų. Vytautas Kubilius rašo: „Populiarioji kultūra į kūrybinę veiklą įtraukia daugybę žmonių, negavusių jokio specialaus pasiruošimo. Meno sfera radikaliai demokratizuojama: čia kiekvienas gali bandyti realizuoti savo individualybę be jokio mokslinio cenzo – talentui nereikalingi diplomai“ (36, 24). Kaip ir populiariosios literatūros, dauguma grafomaniškų kūrinių autorių – įvairių, su menine, kūrybine veikla nesusijusių profesijų atstovai. Vis dėl to grafomanijos negalima visiškai tapatinti su populiariąja kultūra. Šis reiškinys turi ir savitų bruožų.

Šiame darbe bus kalbama apie šiuolaikinę lietuvių vaikų poeziją, nes būtent poezija yra vienas iš svarbiausių vaikų literatūros barų. Ji neišvengiamai funkcionuoja vaikystės pasaulyje,

ypač ankstyvesniaisiais tarpsniais. Iš eilėraščių mokomasi ne tik pirminės, bet ir paslėptosios žodžio reikšmės, suvokiamas skambesio, vaizdo grožis. Vaikas pastebi garsinius žodžio šaknų ir galūnių panašumus, suvokia artimai skambančių žodžių, garsažodžių prasmę, jam kyla įvairūs vaizdiniai, formuojasi poetinės kalbos supratimas. Auryla rašo: „Kostas Kubilinskas, puikus vaikų psichologas, įžvelgė, kad poezija vaikams yra ne tik konstatuojamoji, pažintinė, pamokanti, bet ir mąstanti, padedanti save ir tikrovę suprasti tokioje situacijoje, kokioje šiuo metu yra atitinkamo amžiaus vaikas. Tik mąstydamas vaikas įsisavina tikrovę“ (29, 194).

Šio darbo pavadinimas – „Grafomanija šiuolaikinėje lietuvių vaikų poezijoje: poetiniai ir sociokultūriniai aspektai“. Darbas yra kursinio bei bakalauro darbo „Grafomanija šiuolaikinėje lietuvių vaikų poezijoje“ tęsinys. Jame tikslinamas, smulkiau aptariamas ir apibrėžiamas grafomanijos termino vartojimas kalbant apie literatūrą, termino vartojimo problemiškas. Siekiama nustatyti, kokiais kriterijais ir požymiais vadovaujantis galima įžvelgti grafomanijos bruožus šiuolaikinių lietuvių poetų kūryboje, skirtoje vaikams.

Grafomanijos tema nagrinėta gana mažai. Daugumoje straipsnių ar knygų užsimenama apie grafomanijos reiškinio plitimą, tačiau vengiama plačiau ir konkrečiau apie jį kalbėti. Šiam darbui itin naudingas buvo Vladimiro Abaševos straipsnis „Svaiginantis šablonas (stereotipas kaip kūrybinė mašina), išspausdintas Permės valstybinio universiteto mokslinių darbų rinkinyje „Stereotipiškumas ir kūryba tekste“. Straipsnyje pateikiami grafomaniškos poezijos pavyzdžiai, gana išsami jų analizė. Taip pat plačiau aptariami pačios grafomanijos bruožai. Abaševas smulkiau aprašo ir pačius grafomaniškos poezijos kūrėjus, suskirstydamas juos į konkrečius tipus.

Naudingos informacijos suteikė ir Aleksandro Kuliapino straipsnis „Nė dienos be eilutės: karų ir revoliucijos epochų grafomanai“, publikuotas moksliniame žurnale „Filologija ir žmogus“. Jame analizuojamas rašytojo-grafomano paveikslas grožiniuose kūriniuose.

Viktoro Suvorovo straipsnyje „Grafomanijos fenomenas kaip „masių sukilimo“ rezultatas“ grafomanija traktuojama kaip universalus fenomenas, besireiškiantis visose šiuolaikinės kultūros srityse. Straipsnis davė papildomos informacijos apie grafomanijos reiškinio sampratą.

Darbe remiamasi *Lietuvių kalbos žodyne* bei *Terminų ir sąvokų literatūrinėje enciklopedijoje* pateiktu grafomanijos apibrėžimu, taip pat ir literatūros tyrinėtojų pasisakymais šia tema. Lyginant ir aptariant straipsnius bei pasisakymus, siekiama apsibrėžti, sukonkretinti termino sampratą ir vartojimą.

Darbo objektas – grafomaniška šiuolaikinė lietuvių vaikų poezija. Aptarimui pasirinktos ikimokyklinio ir jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikams skirtos poezijos knygelės, kurias prašė Nijolė Akelaitienė, Petronėlė Banaitienė, Apolonija Grigonytė, Gražina Kurtinaitytė-Lebedienė, Stasė Kuzerytė-Ragelienė, Povilas Latvėnas, Birutė Lengvenienė, Jeronimas Laucius, Marija

Macijauskienė, Ona Mikalauskiene-Kubiliūtė, Zenė Sadauskaitė, Janina Ulinskienė, Teresė Ūksienė, Edmundas Venslova, Amelija Vyšniauskienė-Miltenienė.

Darbo tikslas – nustatyti ir aptarti grafomanijos bruožus, kurie pasireiškia šių poetų eilėraščiuose. Tyrimui pasirinkti keli metodai: sociokultūrinis, analitinis-aprašomasis, lyginamasis bei interpretacinis.

Darbą sudaro penki skyriai. Įvade akcentuojama vaikų literatūros reikšmė, jos santykis su visuomene. Taip pat pateikiama šiuolaikinės lietuvių vaikų literatūros vertinimo apžvalga, populiariosios kultūros bei grafomanijos įtaka jai. Antrame darbo skyriuje analizuojama grafomanijos reiškinių samprata, jos vertinimas. Trečiame skyriuje apžvelgiami ir aptariami sociokultūriniai grafomanijos aspektai. Ketvirtame šio darbo skyriuje, analizuojant ir lyginant anksčiau minėtų poetų kūrybą, aptariami poetiniai grafomanijos aspektai. Penktame skyriuje pateikiami atlikto tyrimo rezultatai bei išvados, apibendrinama darbe surinkta ir aptarta medžiaga.

II. GRAFOMANIJOS REIŠKINIO APIBRĖŽTIS

1. Kas yra grafomanija

Prancūzų ir čekų rašytojas Milanas Kundera, vienas įdomiausių ir labiausiai skaitomų XX amžiaus romanistų, savo romane „Juoko ir užmaršties knyga“ kalba apie rašytojo esmę ir reikšmę: „Žmogus, rašantis knygas, yra viskas (vienintelė atskaita sau ir kitiems), arba niekas. O kadangi niekam niekada nebus leista būti *viskuo*, visi mes, rašantys knygas, esame *niekas*. Nepripažinti, pavydūs, pikti, linkintys mirties kitam. [...] Nesulaikomas masinės grafomanijos plitimas tarp politikų, taksistų, gimdyvių, meilužių, žudikų, vagių, prostitučių, prefektų, gydytojų ir ligonių man rodo, kad visi be išimties nešioja savyje virtualų rašytoją, todėl visa žmonių giminė galėtų išeiti į gatvę ir teisėtai šaukti: „Mes visi rašytojai!“ Juk kiekvienas žmogus kenčia nuo minties, kad išnyks, neišgirstas ir nepastebėtas, abejingoje visatoje, todėl nori, kol dar turi laiko, pats tapti žodžių visata. Kai vieną dieną (ir tai įvyks greitai) visi žmonės pabus būdami rašytojais, ateis visuotinio kurtumo ir nesupratimo laikai“ (37, 123). Kundera iškelia klausimą apie tikrą rašytoją ir žmogų, tik laikantį save rašytoju. Čia jis iškelia grafomanijos problemą. Kiekvienas žmogus turi galimybę rašyti kaip savirealizacijos būdą. Tačiau vis dėlto, toji galimybė dar neįgalina žmogaus tapti tikru rašytoju.

Apie rašytoją grafomaną savo kūryboje kalba ne tik Kundera. Aleksandras Kuliapinas straipsnyje „Nė dienos be eilutės: karų ir revoliucijos epochų grafomanai“ tyrinėja grožinėje literatūroje rašytojų pavaizduotus grafomanų paveikslus. Straipsnyje rašoma: „Galbūt ypač spalvingą grafomano įvaizdį XX amžiaus literatūroje sukūrė Albertas Kamiu. Romano „Maras“ herojus – smulkus valdininkas Jozefas Granas visą gyvenimą rašo knygą, bet galų gale paaiškėja, kad kiekvienas rankraščio lapas „išrašytas vienos ir tos pačios frazės, begaliniais jos variantais“.¹ (38). Grafomanas pasižymi nenumaldomu potraukiu rašyti, tačiau jo rašymas iš esmės beprasmis. Kuliapinas pastebi, kad „apskritai romanas „Maras“ atrodo kaip naujas Sizifo apologijos bandymas (ir grafomano kaip jo varianto)“ (38). Straipsnio autorius grafomano rašymą lygina su beprasmišku, nesibaigiančiu Sizifo darbu. Verta atkreipti dėmesį į tai, kad be nuolatinio rašymo, grafomanas pasižymi savybe rašyti tą patį per tą patį, kartoti tas pačias frazes ar įvairius jų variantus.

Loreta Jakonytė knygoje „Rašytojo socialumas“ užsimena apie grožinėje lietuvių literatūroje vaizduojamus grafomanus: „Antai aptartame Šavelio „Tamarisko žydėjime“ grafomanas, priešingai nei rašytojas Klemensas, vaizduojamas kaip racionaliai ir strategiškai planuojantis savo karjerą [...]. Pasiturintys grafomanai literatūrinės scenos užkulisiuose samdo talentingus profesionalus ir

¹ Čia ir kitur iš rusų kalbos versta darbo autorės.

viešumoje pelno aukščiausius įvertinimus [...]. Toks pat kiblumai ir žūtbutinis pripažinimo siekis būdingas Bubnio romane *Svečias* veikiančiai kaimo bibliotekininkei, kurios keletą eilėraščių po dešimties metų darbo išspausdino rajoninis laikraštis. Andriaus Tumonio ji prašo: „Tu man padėsi kur nors prastumt. Aš labai norėčiau, kad Vilniuje, kokiam laikraštyje ar žurnale... Kad visi matytų ir skaitytų” (p. 46). Bemaž tik šio rango literatūriniam rašytojui kūrinuose drįstama paskirti tokį atvirą ir stiprų viešumo geidulį” (34, 210). Grafomanai vaizduojami sąmoningai planuojantys savo kaip rašytojų ateitį, atkakliai visomis priemonėmis siekiantys pripažinimo.

Kol kas apie grafomanus buvo kalbama kaip apie literatūros kūrinių herojus. Tačiau grafomanijos reiškinys egzistuoja ne tik grožinių kūrinių pasaulyje. Vigmantas Butkus knygoje „Šiauliai: provincijos miestas palatvėje“ atkreipia dėmesį į „lietuvių literatūrinės grafomanijos fenomeną, kuri dauguma literatūros žmonių tarytum ir pripažįsta egzistuojant ar net klestint, bet, kita vertus, tuo pačiu metu tarytum ir nepastebi, sąmoningai ar nesąmoningai ignoruoja“ (30, 78). Taigi, kritikai ir literatūros tyrinėtojai didžiausią dėmesį skiria literatūrai, kurios vertė nekelia abejonių, tuo tarpu „tekstai, kurie yra aiškiai beviltiški, grafomaniški, paliekami, – su retomis išimtimis, – anapus bent kiek rimtesnių literatūrinių kultūrinių vertinimų“ (30, 78). Be jokios abejonės, daugelis sutinka, kad neverta kreipti dėmesio į akivaizdžią grafomanišką kūrybą. Vladimiras Abaševs straipsnyje „Žavingasis šablonas (stereotipas kaip kūrybinė mašina)“ rašo: „Recenzuoti grafomaniškas knygas yra nepriimta. Bet tenka sulaužyti šią tradiciją. Visų pirma, grafomanas, išjuoktas, bet taip ir nesuprastas amžinas literatūros palydovas, pats filologiškai įdomus. [...] Neabejotinas literatūrinis diletantas, grafomanas iš itin marginalios, periferinės figūros pavirto į centrinę“ (28). Taigi grafomanija – tai reiškinys, kuris egzistuoja, užimdamas vis svarbesnę poziciją, tad jo negalima nuneigti. Butkus taipogi kreipia dėmesį į grafomanijos reiškinio masiškumą: „Visgi visiškas reiškinio, kuris yra kiekybiškai gausus, o kultūriškai ir visuomeniškai pakankamai agresyvus, ignoravimas, manyčiau, nėra pati geriausia išeitis“ (30, 78). Grafomanijos plitimas yra viena iš pagrindinių priežasčių, kodėl negalima ignoruoti šio reiškinio. Tačiau grafomaniškos kūrybos vertinimą apsunkina paties grafomanijos termino neapibrėžtumas, dviprasmiškumas.

Tarptautinių žodžių žodyne sakoma, jog grafomanija – „tai psichologijos mokslo terminas, reiškiantis liguistą potraukį rašyti” (31). Švedai, „patyrinėję savo literatūros raidą, nurodo du rašytojams būdingus kraštutinius – grafomaniją ir rašymo blokavimą arba mėšlungį, kai bergždžiai stengiamasi ką nors parašyti“ (44). Neurologų nuomone, būtent per smarkus ar per lėtas energijos srautas smegenyse ir gali sukelti rašymo blokavimą. Tuo tarpu grafomanija traktuojama kaip kitas maniakinis kraštutinis: „maniakinės depresijos, epilepsija, įvairūs gyvenimo sukrėtimai dažnai pažadina nesuvaldomą norą rašyti, komunikuoti. [...] Grafomanai, kaip anie

viduramžių arabų dailininkai, kurie kiekvieną kvadratinį maldyklos centimetrą išgražindavo vingriais ornamentais, dvasinę tuštumą užpildo nepailstamai raitydami raideles“ (44).

Solveiga Daugirdaitė abejoja grafomanijos termino vartojimo teisingumu kalbant apie literatūrą: „Terminus privalome vartoti preciziškai. [...] Ar literatūros mokslininkų, kritikų darbas yra svaidytis psichologijos, psichiatrijos diagnozėmis? Tai primena užgaulų jaunimo žargoną, kuriame įmanomas kreipinys „debile“... Todėl manau, jog literatūros pokalbiuose šis terminas turėtų išnykti kaip nekorektiškas, įžeidžiantis ir netikslus. Jis nusako sąmonės būseną, žmogaus ligą, o ne literatūros kokybę [...]. Netikslus grafomano, grafomanijos termino vartojimas atėjo dar iš sovietinės epochos. Pagal tuomet gyvą romantinę nuostatą buvo galvojama, kad tas, kuris rašo kentėdamas, kuria tikrą meną, o tas, kuris rašo jausdamas malonumą, yra „grafomanas“, t. y. nieko gera negali sukurti“ (31). Taigi grafomanijos terminą traktuojant vien tik kaip psichinės ligos pavadinimą, be jokios abejonės, kalbant apie literatūrą jis būtų netinkamas, per siauras ir įžeidžiantis. Viktoras Krotovas knygoje „Parašyk savo knygą“ taip pat kelia grafomanijos termino vartojimo klausimą: „Terminas perimtas iš psichiatrinės medicinos, kur juo apibūdinami sergantys žmonės, ir turi visai kitą prasmę nei ta, kuria jis vartojamas kasdienėje kalboje. Tačiau sveikiems žmonėms patinka juo badyti vienas kitą. Prisižiūrėjęs to susimąstai, ar apskritai verta pradėti rašyti. Juk nepasiseks kada nors – ir uždės tau antspaudą (ar tik ne diagnozę?) – „grafomanas“. Taigi naudinga iš anksto įsigilinti, ką reiškia šis žodis. Tiksliau, jo vartoseną.“ (39). Prieš vartojant vieną ar kitą terminą, šiuo atveju – grafomanijos, svarbiausia yra konkrečiai apibrėžti jo reikšmę. Čia negali likti jokių dviprasmybių, kurios užkerta kelią termino vartojimui kalbant tiek apie pačią literatūrą, tiek apie jos kūrėjus.

Lietuvių kalbos žodyne žodis *grafomanija* apibūdinamas kaip „ligūstas palinkimas daug rašyti, kurti žodingus, tuščius, nenaudingus dalykus, kūrinčius“ (41, 497). Terminas nurodo į prastesnę, mažiau nusisekusią, bei įvairių kitų panašių ar nepanašių kriterijų neatitikusią literatūrą. Čia dėmesys kreipiamas ne tik į patį polinkį rašyti, bet ir į rašymo rezultatą – prastus, vertės neturinčius kūrinčius. Tiesa, Solveiga Daugirdaitė pastebi, kad „Lietuvių literatūros enciklopedijoje šios sąvokos nerastume. Nei populiariosios literatūros, nei grafomanijos sąvokų ten nėra. Tai liudija, kad dar prieš maždaug dešimt metų, kai ji buvo rašoma, ją rengęs literatūros mokslo elitas tokias sąvokas laikė nereikalingomis“ (31). Keičiantis kultūrinei situacijai, be jokios abejonės, nei populiariosios, nei grafomaniškos literatūros egzistavimo nuneigti negalima. Apie populiariąją kultūrą bei literatūrą šiais laikais kalbama daug, tačiau grafomanijos reiškinys lieka kažkur užribyje, tarytum ignoruojamas.

Pats grafomanijos terminas, kaip jau buvo minėta, apibrėžiamas tik *Lietuvių kalbos žodyne*, o lietuvių literatūrinėse enciklopedijose jis neminimas. Tačiau grafomanijos apibrėžimą galima rasti 2001 metais išleistoje literatūros enciklopedijoje rusų kalba *Terminų ir sąvokų literatūrinė*

enciklopedija. Čia grafomanija traktuojama kaip „aistra literatūrinei kūrybai, nepasižymint talentu ir skaitytojų pripažinimu [...], grafomano paveikslas – nesėkmingo, bet našaus literato, jungiančio negabumą ir didybės maniją [...]. Grafomanijos požymiai (pasikartojimas, nesąmoningas skolinimasis)“ (42). Taigi grafomanija apibrėžiama panašiai, kaip ir *Lietuvių kalbos žodyne*, akcentuojant netalelingo autoriaus prastą, šablonišką kūrinių gausumą. Tai gana konkretūs, koncentruoti reiškinių apibrėžimai. Tačiau literatūros tyrinėtojai į grafomanijos reiškinį bando pažvelgti plačiau, ieškodami jo atsiradimo priežasčių, taip pat aptardami kriterijus, pagal kuriuos atpažįstama grafomaniška kūryba.

Mindaugas Liaudenskis straipsnyje „Kas yra grafomanija?“ šį reiškinį įvardina kaip nesusipratimą, jo esmę laikydamas „kūrybos, kūrybinio proceso, kūrybinio impulso simuliaciją. T. y. tam tikrą saviapgaulę – tai, kas vyksta tam tikru metu tam tikroje vietoje (tarkim vėlyvo rudens naktį ant kokio jaunojo literato rašomojo stalo), yra kūryba, t. y. kūrybinių impulsų judinamas procesas, teikiantis kūrėjui kūrybinį pasitenkinimą ar kažką panašaus (kas gaunama realizuojant tuos „impulsus“) [...] Būtent šis pojūtis fiksuoja tą „kažką“, ką atpažindamas vėliau ir kitas (stebėtojas, skaitytojas, etc.) patiria sąvąjį – meno vartotojo – pasitenkinimą. „Grafomanas“ (pemanentinis ar momentinis) būtent šių pojūčių ir nepatiria. Simuliuodamas kūrybinį procesą, jis neišvengiamai simuliuoja ir juos. Garsusis šūkis, kad „kiekvienas yra menininkas, tačiau tik menininkas tą žino – šūkis, kuris, aišku, yra paguodęs ar padrašinęs ne vieną „grafomaną“, o iš tikrųjų nieko gero „grafomanui“ nežada. Mat sako, jog „tikras“ menininkas atpažįsta savy menininką. „Grafomanas“ menininko savy būtent neatpažįsta. Menininką jis simuliuoja, taip apgaudinėdamas save (bet, tuo pačiu, nors ir labai slapčia nuo savęs, patirdamas permanentinį nusivylimą dėl kūrinio neišsipildymo)“ (40). Grafomanišką kūrybą galima traktuoti kaip dirbtinį procesą, tam tikrą fikciją. Pats grafomanas kurdamas tarytum žaidžia, prisiskirdamas sau menininko vaidmenį. Taigi grafomaniją galima apibūdinti kaip siekį tapti rašytoju, neturint tam jokio talento.

Krotovas atkreipia dėmesį į tai, kad „terminas „grafomanija“ dar grindžiamas svarių argumentu, kad taip vadinamas žmogus be jokios abejonės rašo blogai“ (39). Tačiau literatūros vertinimas tik dviem kriterijais – gera ir bloga – itin sudėtingas, nes sunku nustatyti kokybės kartelę. Todėl Krotovas, apibrėždamas rašytoją kaip grafomaną, svarbiausiu argumentu taip pat laiko ne kūrinių kokybę, bet jų ištakas: „Teisingai vartosime šį žodį vadindami juo ne tą, kuris rašo daug ir nemokėškai, o tą, kuris rašo tuščiai, vengdamas svarbiausių jo sieloje gyvenančių dalykų. Grafomanas – tai grafas Monas, nesuteikiantis galimybės skaitant aptikti ką nors reikšminga. Filosofo Merabo Mamardašvilio žodžiais tariant, „grafomaniškumas – tai rašytojavimas be vidinio vyksmo“. Grafomanas – žmogus, kuris rašo ne iš savęs, ir todėl tai nejaudina.“ (39).

Tiek Laudensko, tiek Krotovo nuomone, grafomaniškos kūrybos ir paties autoriaus grafomano pagrindinis bruožas – kūrybinio proceso dirbtinumas, nenatūralumas. Tačiau remiantis

vien tuo identifikuoti rašytoją grafomaną yra sudėtinga, nes paprastai neįmanoma nustatyti, kokių intencijų skatinamas žmogus kuria. Čia kiekvienas gali sakyti, kad kūryba kyla iš jo paties vidaus, sielos gelmių. Kaip rašo Krotovas, „juk rašytinė kalba – tai visų pirma įdėmus pokalbis su pačiu savimi“ (39). Kurdamas žmogus išlieja susikaupusias mintis, pasidalina jomis su kitais. Tačiau neišvengiamai tenka kreipti dėmesį ir į patį kūrybinį rezultatą. Regimantas Tamošaitis pabrėžia: „su grafomanu net nebandyk kalbėtis apie jo rašymo kokybę, nes jam tai bus pirmiausia jo asmens vertinimo klausimas. O tikra literatūra, priešingai: pakyla virš asmens, išeina už individualaus kūrėjo ribų, nors būtinai išsaugo asmenybės ženklą – kaip stilių, kaip meniškumo ypatybę“ (31). Kūrybos vertinimas negali sutapti vien tik su paties asmens įsivertinimu. Krotovas taip pat pastebi: „Tas, kuris rašo iš savęs, negali būti priskiriamas prie grafomanų. Juk jis pasakoja apie glūdintį jame Dievo (arba gamtos, jei naudojame šį pseudonimą) sumanymą. Tokios mintys visada unikalios. Savitai ir unikaliai gali parašyti bet kuris žmogus, jei jis stengiasi gilintis į save, o ne pasilieka bendrų fantazijų paviršiuje“ (39). Tiek Tamošaitis, tiek Krotovas, išsakydami savitas nuomones, atkreipia dėmesį į tai, kad nors kūryba turi kilti iš žmogaus savasties, sielos gelmių, bet tuo pačiu ji turi aprėpti ir kur kas daugiau. Svarbiausia, kūrinys turi išsaugoti „asmenybės ženklą“ – būti unikalus ir individualus, originalus.

Viktoras Suvorovas straipsnyje „Grafomanijos fenomenas kaip „masių sukilimo“ rezultatas“ taip rašo apie grafomanijos reiškinį: „Kitaip tariant, grafomanija – tai kartojimasis (banalumas) ir kūrybos neprofesionalumas, nekuriantis naujų vertybių (su „nuline informacija“)“ (49). Taigi, grafomaniška kūryba neišsaugo „asmenybės ženklo“, jos pagrindinės savybės yra banalumas, kai nuolat kartojamos senos vertybės, nekuriant naujų. Ši grafomanijos bruožą tarytum praplečia, aiškiau atskleidžia Abaševs straipsnyje „Žavingasis šablonas (stereotipas kaip kūrybinė mašina)“ . Jis analizuoja grafomanų poezijos stereotipus, lygindamas juos su „kūrybos mašina“.

Straipsnio autorius, tarytum duodamas patarimų norintiems tapti poetais, išskiria kelis pagrindinius momentus, kurie svarbiausi kuriant. Jis atkreipia dėmesį į tai, kad visų pirma svarbu pasirinkti temą: „Taigi plunksnos darbštuolio svarbiausias gamybinis principas slypi tame, kad jis paprastai rašo kokia nors tema. Būtent tema paprastai vaidina svarbų pirmaujantį vaidmenį eiliavime. Plunksnos darbštuolio teminis repertuaras nedidelis: pavasaris, žiema, vasara, ruduo, vaikystė, darbas, karas, meilė“ (28). Abaševs grafomaniškos poezijos autorius ironiškai vadina „plunksnos darbštuoliais“. Taip pabrėžiamas vienas iš grafomano bruožų – nenuilstamas triūsas kuriant. Kita vertus, kūrybinis procesas čia siejamas su darbu. Taigi pradėdant kurti Abaševs rekomenduoja pasirinkti konkrečią temą, kuri bus plėtojama. Jis pažymi, kad grafomaniškos poezijos autoriai apsiriboja keliomis pagrindinėmis temomis. Toliau straipsnyje autorius kalba apie literatūrinius modelius: „Kadangi lyrinių temų nėra daug, poezijoje gana greitai susiklosto žodinio temos plėtojimo standartiniai metodai (schemos). Tai ir yra tipiški teminiai modeliai. Paprasčiausi

jų greitai išnyksta iš kūrybinės apyvartos, kadangi atsiranda stiprus ryšys tarp siužeto, žodyno ir ritmo – atsiranda šablonai. Šitos kūrybinės atliekos patenka profesionalių plunksnos darbštuolių žinion. Modeliai, kuriais jie naudojami, negausūs, paprasti ir ypatingai produktyvūs“ (28). Abaševas gana griežtai vertina grafomaniškos poezijos kūrėjus. Mažas temų pasirinkimas lemia literatūrinių šablonų atsiradimą, kuriuos paprastai poetai tuoj pat atmeta. Tačiau grafomanams tokios lėkštos išraiškos formos tampa kūrybos pagrindu, nes jos paprastos, nereikalaujančios daug išmanymo ir pastangų, tačiau įgalinančios parašyti daug eilėraščių. Abaševas pateikia keletą pavyzdžių : „Jei pavasaris, tai poetas džiaugiasi, tiki ateitimi, tikisi greito susitikimo su Ja, jei ruduo – su liūdesiu palydi į pietus išskrendančių paukščių būrius, ilgisi, bet tiki, kad jie grįš, kartu grįš ir Meilė. Žiemą paprastai poetas sėdi prie karštos krosnies, apkabinęs brangiausių Jos pečius arba svajoja apie pavasarį“ (28). Pateikti pavyzdžiai aiškiai iliustruoja pagrindinių grafomaniškos poezijos temų plėtojimo schemas. Kiekviena tema susijusi tam tikrais įprastais, šablonais tapusiais dalykais, asociacijomis. Grafomanai savo kūryboje apsiriboja tik jomis, nbandydami ieškoti alternatyvų.

Abaševas gana vaizdingai ir plačiai aptaria grafomaniškos poezijos pagrindinius bruožus. Nors jis kalba apie temų įvairovės problemą, galima teigti, kad pačios temos savaime nėra blogos. Tačiau straipsnio autorius taikliai pastebi vieną iš svarbiausių grafomanijos bruožų – temų plėtojimo šablonus, banalumą ir lėkštumą. Čia galima kalbėti ir apie vaizduotės skurdumą. Juk bet kurią temą įmanoma atskleisti naujai, savitai, netikėtai, o grafomanai apsiriboja paprasčiausiu metodu – žaidimu šablonais, klišėmis, jų variantais.

Aptarus pagrindinius grafomaniškos poezijos bruožus, svarbu atkreipti dėmesį ir į pačius tokios poezijos autorius. Įdomiai apie juos rašo Abaševas, suskirstydamas į keturis tipus. Pirmam ir negausiam priskiriami grafomanai, kurie nesiekia išgarsėti ir publikuotis. Jie kuria vadovaudamiesi tik savo intuicija, nepaisydami literatūrinių normų. Nedaug yra ir tokių, kurie kuria improvizuodami. Paprastai tai yra gerai išsilavinę žmonės, turintys gerą skonį, jaučiantys ribas, rašantys daug ir lengvai. Abaševas juos priskiria antram tipui, pabrėždamas tai, kad tokie grafomanai rašo tik sau, o su kūryba supažindina tik artimuosius: „Jie sugeba blaiviai vertinti savo sukurtų eilėraščių funkcionavimą. Todėl *improvizatoriai* nesiekia publikuotis“ (28).

Trečiam tipui Abaševas priskiria grafomanus, kurie atstovauja „tamsiajai ir masinei grafomanijos pusei“ (28). Jie nesitenkina kūryba tik sau, bet siekia tapti pripažintais poetais, išgarsėti. Tokie grafomanai dalyvauja visų literatūrinių būrelių ir draugijų veikloje, „laikraščių redakcijas užverčia savo rankraščiais“ (28). Tačiau plačiausiai Abaševas aptaria grafomanus, kurie „pasiekia savo tikslą: oficialiai įgyja rašytojo statusą ir išleidžią knygelę. Jie ir sudaro ketvirtą, patį didžiausią, socialiai aktyvų grafomanų tipą“ (28). Būtent kalbėdamas apie ketvirtą grafomanų tipą, Abaševas vartoja minėtą posakį „plunksnos darbštuoliai“. Jie nuosekliai dirba siekdami užsibrėžtų literatūrinių tikslų ir aiškiausiai atskleidžia grafomanijos reiškinių egzistavimą, jo bruožus.

Taigi kalbant apie literatūrą, grafomanijos reiškiny s traktuojamas kaip neginčijamai egzistuojantis. Tad jį ignoruoti ir apie jį nekalbėti nėra teisinga. Banalūs, lėkšti ir šabloniški kūriniai negali susilaukti teigiamo vertinimo, o jų publikavimas ir gausėjimas negali likti nepastebėtas. Abaševas kelia klausimą: „Tad ką daryti su grafomanija? Pedagoginė sąmonė reikalauja ryžtingų priemonių išravinti gero skonio teritoriją. Archyvinis požiūris labiau humaniškas ir ekologiškas: bet kokiam dokumentui atsirasi vietelė lentynoje. [...] Bet tik viena jaudina – vaikai, mokykla. Ką besakytum, bet literatūros studijavimas kai ką duoda žmogaus gyvenimui, kažkaip užpildo sąmonę, lemdamas galimybes ir sugebėjimą galvoti, jausti, kalbėti“ (28). Čia atkreipiamas dėmesys į literatūros svarbą ir reikšmę vaikystėje, kai literatūrinis skonis, suvokimas dar tik formuojasi. Abaševas didžiausią grafomanijos plitimo pavojų išvelgia būtent vaikų literatūroje. Tad neabejotinai kyla klausimas – kokia padėtis šiuolaikinėje lietuvių vaikų literatūroje? Ar galima išvelgti grafomanijos paplitimo pavojų?

2. Vaikų literatūra ir grafomanija

Literatūra vaidina itin svarbų vaidmenį žmogaus gyvenime, nes iš dalies suformuoja pasaulio suvokimą, vertybes, kuriomis žmogus vadovaujasi gyvenime. Taip pat ugdo ir lavina meninį skonį. Savaiame suprantama, yra labai svarbu, kad vaikų skaitomos knygos būtų naudingos – ugdančios, lavinančios, meniškos, bet paskutiniu metu vaikų literatūros tyrinėtojai ir apžvalgininkai rodo susirūpinimą dabartine vaikų literatūros situacija. Nors kasmet knygų vaikams išleidžiama vis daugiau, tačiau straipsnyje „Tekstų gyva bala, o kūriniai?“ Džiuljeta Maskuliūnienė kelia klausimą – „o kiekgi tarp jų esama meniškai vertingų, nevienadienių kūriniai? Ar yra knygų, kurios maloniai stebintų, kurių nepamiršti vos užvertęs paskutinį puslapį? Knygų kurios būtų ne vien tik jos didenybė prekė, bet ir dovana vaiko sielai“ (43). Jau pats straipsnio pavadinimas tarsi išskiria dvi atskiras kategorijas – tekstus ir kūrinius. Be jokios abejonės, jos skiriasi ir savo menine, kokybine verte. Vieni kūriniai turi meninę vertę, lieka įdomūs ir aktualūs net praėjus kuriam laikui. Tuo tarpu kiti kūriniai užmirštami vos perskaičius, jų meninė vertė kelia abejonę. Tad jie tarsi tampa net ne kūriniais, bet tiesiog tekstais. Būtent tekstų ir gausu šiuolaikinėje lietuvių vaikų literatūroje. Tarp kasmet gausiai leidžiamų naujų knygų tik nedaugelis pasitaiko tikrai gerų ir vertų dėmesio.

Loreta Žvironaitė straipsnyje „To dar nebuvo, arba krizė, kuri ištiko ne tik pasaulį, bet ir lietuvių vaikų poeziją“ atvirai rodo nusivylimą susidariusia šiuolaikinės lietuvių vaikų poezijos situacija. Jau pačioje straipsnio pradžioje ji teigia, kad iš tiesų nesinori rašyti, nes tiesiog gaila laiko ir pastangų „ne tik menkavertei vaikų literatūrai, bet ir apžvalgai, kurioje reikėtų tokią literatūrą vertinti, analizuoti, ieškoti to, ko neįmanoma rasti. Jau gal dešimtmetį kasmet rašome panašias apžvalgas apie vien grafomanišką rašliavą primenančią vaikų poeziją. Imame kartotis, pabodome skaitytojams sakydami: primityvus eiliavimas, atvira didaktika, banalūs tekstai ir iliustracijos, meninės nuovokos stoka, gausybė rašybos ir skyrybos klaidų... Kaip pasakytų literatūrologė Gražina Skabeikytė-Kazlauskienė, – *koktu*. Viena vertus, gailimės vaikų, kurie turės tokią rašliavą skaityti, kita vertus, pamirštame, koks džiaugsmas užplūsta Pegaso „paskraidintus“ autorius, kai jie išleidžia savo knygas. Belieka tik ironiškai pareikšti: iš „poezijos“ vis dar galima gauti šiek tiek tokios naudos“ (56). Žvironaitė atkreipia dėmesį į tai, kad grafomaniškos literatūros, „rašliavos“, kūrėjai suinteresuoti savo kūrybos publikacijomis, tačiau tarytum visiškai nekreipia dėmesio į kūrinio adresatą – ką jam duos vienas ar kitas kūrinys, kokią įtaką padarys, kaip jį priims skaitytojas. Tokie pasisakymai verčia rimtai susimąstyti, ar tokios knygos, kuriose gausu grafomanijos bruožų, gali ugdyti, lavinti jauną skaitytoją ir ar jos apskritai reikalingos? Atsižvelgdama į tai, Loreta Žvironaitė išsako savo mintis: „Jei gali nerašyti – nerašyk. Toks būtų mano palinkėjimas beveik visiems autoriams, 2008-aisiais išleidusiems vaikų poezijos knygas“ (56). Prieš pradėdant rašyti, labai svarbu blaiviai įvertinti savo galimybes, sugebėjimus, talentą.

Tačiau labai dažnai pasitaiko, kad knygas rašo tie, kurie tik turi siekiamybę tapti rašytojais, tačiau neturi tam reikalingo talento ir vaizduotės.

Neringa Mikalauskienė, kalbėdama apie šiuolaikinės vaikų poezijos knygeles, pastebi, kad kritikų ir literatūros tyrinėtojų atvirai išsakoma kritika tarytum nepasiekia adresato: „eilėraščiai jose – lyg ant vieno kurpalio traukti. Ir dar – įstrigę laike, tarsi jų autoriai Maironio žemėje tebegyventų. [...] Grafomanams kritika – kaip nuo žąsies vanduo“ (45). Kai kurie pervertindami savo galimybes, prisiminus Liaudenskiio mintis – simuliuodami kūrybinį procesą, kasmet rašo ir leidžia naujas knygas, nekreipdami dėmesio nei į jų abejotiną meninę vertę, nei į kritikų bei literatūros tyrinėtojų atsiliepimus. Tarytum kiekvienas savyje išvelgia menininką, o kritiką priima kaip ne jam skirtą arba kaip neteisingą. Laimantas Jonušys mėnraštyje „Metai“ išspausdintame pokalbyje teigė, kad „grafomanijos terminą kai kurie įtarūs rašantieji patys sau priskiria. Antai viename susitikime viena moterėlė ilgai rypavo, skundėsi, kad jeigu jau ji grafomanė, tai neturinti teisės rašyti?“ (31). Be jokios abejonės, rašyti gali kiekvienas, tačiau privalu blaiviai vertinti savo kūrybą prieš ją publikuojant.

Svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kad knygos, skirtos vaikams, kaip pastebėjo Maskuliūnienė bei Žvironaitė, dabar labiau funkcionuoja kaip prekės, bet ne kaip literatūra. Apie tokias knygas atvirai bei ypač ironiškai vaikų literatūros žurnale „Rubinaitis“ savo nuomonę išsako ir Kęstutis Urba: „Ypač kai įžengęs į kurį nors didįjį prekybos centrą atsitrenki į laikraščių ir knygų stovą, o jame blizga, atrodo, sparčiai perkamos kažkokios „Viltingos“ pradėtos kepti knygelės – kai kuriose iš jų ir su lupa neaptiksi nei vertėjo, nei dailininko, netgi autoriaus, bet jau pirmame puslapyje nė nesistengdamas surasi tris ar keturias paprasčiausias rašybos ir skyrybos klaidas. Tame pačiame stove – „garsių“ sudarytojų sudarytas (!) Katinėlis ir gaidelis. Prieš kiek laiko „Rubinaitis“ niekaip negalėjo suprasti, kaip galima sudaryti Bjaurųjį ančiuką. Dabar lyg suprantamiau: „sudarai“ katinėlį su gaideliu – ir jau prekė“ (50). Literatūros tyrinėtojas pašaipiai vertina leidyklų leidžiamas knygas vaikams, leidybą lygindamas su kepimu. Toks pavyzdys puikiai iliustruoja masinės produkcijos gamybą. Taigi knygos vaikams tapo masine preke, nešančia pelną leidykloms, tačiau itin prastos kokybės. Didžiausias dėmesys skiriamas spalvingam, patraukliam viršeliui ir iliustracijoms. Žvironaitė pastebi: „Beliėka tik stebėtis, kaip geri, savitai žvelgiantys į pasaulį dailininkai sutinka iliustruoti bereikšmius tekstus. [...] Gal todėl ir norisi tą knygą imti į rankas, ja džiaugtis. Bet tik iliustracijomis“ (56). Vien gražios iliustracijos negali atsverti turinio kokybės. Kai knygos tekstas, kaip taikliai pastebėjo Kęstutis Urba, kuriamas „sudarant katinėlį su gaideliu“, t. y. rašomas pasitelkus jau įprastas, šablonais tapusias menines priemones bei siužetus, vienaip ar kitaip jais varijuojant, savaime suprantama, jis negali būti originalus ir įdomus. Greta viso to, prasta rašyba, skyrybos klaidos eliminuoja knygos ugdomąją bei meninę vertę.

Apžvelgus vaikų literatūros tyrinėtojų pasisakymus akivaizdu, kad grafomanija gana paplitusi šiuolaikinėje lietuvių vaikų literatūroje. Knygynuose, bibliotekose gausu kasmet išleidžiamų naujų knygų, kurios pasižymi lėkšta, banalia tematika, prastu meniniu skoniu. Nors tokio pobūdžio knygų itin gausu, labai dažnai literatūros kritikai vengia plačiau jas aptarti. Loreta Žvironaitė rašo: „Na, bet gal apskritai nederėtų gadinti popieriaus ir kreipti dėmesio nei į tuos autorius, nei į jų prastas knygeles, nes paminėję vienaip ar kitaip primename apie jas skaitytojui” (55). Tačiau ji taip pat pastebi, kad „daugelis minėtų „poetų” adresatą dažnai suranda mokyklose ar darželiuose, nes pavargę nuo įvairiausių renginių pedagogai graibstyte graibsto proginius eilėraščius” (55). Tad visiškai ignoruoti grafomaniškų kūrinių negalima – apie juos reikia kvalifikuotai kalbėti.

III. SOCIOKULTŪRINIAI ASPEKTAI

Literatūros tyrinėtojai, kalbėdami apie grafomanijos reiškinių pastebėjimą, kad į kūrybinę veiklą įsitraukia vis daugiau įvairių profesijų atstovų. Loreta Jakonytė knygoje „Rašytojo socialumas“ rašo: „Literatūroje, kaip ir socialinėje sferoje, mėgėjai dažniausiai įvardijami *grafomano* sąvoka. Daugiausia tai mažesniuose Lietuvos miesteliuose ar kaimuose gyvenantys, anot ironiško Kunčino išskaičiavimo, „patys sau težinomi kuriantys žemdirbiai, medikai, nepagydomi ligoniai, eiguliai, girininkai ir pensininkai“ (34, 209). Grafomanai apibūdinami kaip mėgėjai ir saviveiklininkai, kurie kuria laisvu nuo savo pagrindinio darbo laiku. Neretai pagrindinis jų darbas yra visiškai nesusijęs su menine veikla ir kūryba (pvz. šiame darbe analizuojamas poetas Jeronimas Laucius yra įgyjęs energetiko inžinieriaus specialybę ir iki 1988 metų dirbo įvairų ūkinį ir administracinį darbą).

Kalbant apie grafomaniškos poezijos autorius, svarbu atkreipti dėmesį į užsiimančių kūrybine veikla moterų ir vyrų santykį. Jakonytė pastebi tendenciją, kad „kiekybiškai vyrauja moterys, kurios apimtos rašymo manijos daugina „prastas eiles, užtat nuoširdžiai“, trokšta būti spausdinamos ir svajoja išleisti knygą“ (34, 209). Tai buvo pastebėta ieškant poezijos rinkinių ir atsispindi šio darbo šaltinių sąrašė – jame tik trys poetai vyrai ir net dvylika moterų. Dauguma jų turi aukštąjį išsilavinimą, yra studijavusios lietuvių kalbą ir literatūrą, dirbančios ar dirbusios mokytojomis (pvz. Apolonija Grigonytė, Zenė Sadauskaitė, Birutė Lengvenienė). Filologinis ir pedagoginis išsilavinimas tarytum įgalina rašyti eilėraščius vaikams. Tačiau norint parašyti vaizdingą, išraiškingą eilėraščių, vien išsilavinimo ir žinių nepakanka.

Grafomanišką poeziją dažniausiai kuria vyresnio amžiaus žmonės, jau sukaukę tam tikrą gyvenimo patirtį, jaučiantys pareigą ją perduoti jaunesnėms kartoms. Gražina Skabeikytė-Kazlauskienė rašo: „[...] poezijos knygos gimsta iš tėvų ar senelių meilės savo vaikams ir vaikaičiams. Daugiau ar mažiau šios knygos yra autentiškų santykių, realios aplinkos, iš tiesų išgyventų jausmų ar tikrų nutikimų atspindžiai“ (47). Kūryba tampa gyvenimo atspindžiu, patirties ir jausmų įprasminimu. Neringa Mikalauskienė grafomanų poezijos ištakas taip pat įžvelgia vyresnės ir jaunesnės kartų tarpusavio santykiuose: „Kad vaikams poezijos reikia, neabejojama, ypač šventai tuo įsitikinusios rašančios močiutės, kurias įkvepia jų pačių žaviausių anūkėlių išdaigos ar jautrios širdelės. Taigi sėda tos močiutės prie balto popieriaus lapo (o gal jau ir prie kompiuterio klaviatūros) ir, užuot kepusios tradicines bandeles, kepa tradicinius posmus“ (46). Kūrybą skatina jausmai, noras juos išsakyti. Tačiau Mikalauskienė atkreipia dėmesį į grafomaniškos poezijos šabloniškumą, kūrybinį procesą lygindama su bandelių kepimu.

Rašyti vaikams skatina ir troškimas patarti bei pamokyti: „Juk kiekvienas vaikas atranda pasaulį, kiekvienam reikia pasakyti [...]. Pamokyti gerumo. Ir ne bet kaip – eiliuotu žodžiu“ (46). Didaktinio pobūdžio eilėraštis suvokiamas kaip itin naudingas ir reikalingas.

Kadangi, kaip minėjo Skabeikytė-Kazlauskienė bei Mikalauskiene, poeziją kuria tėvai ir seneliai, labai dažnai knygelės būna dedikuojamos vaikams, anūkams. Štai Janina Ulinskiene knygelėje „Zuikio laimė“ rašo: „Šią knygelę skiriu savo anūkams: Grytei, Gintei, Ryčiui, Deividui ir visiems vaikučiams, kurie myli knygeles ir jas skaito, o jei dar ir spalvina, tai visai šaunu“ (20, 2). Knygelė skirta šeimos nariams, tačiau kartu norima, kad su ja susipažintų ir platesnis skaitytojų ratas. Pabrėžtina ir tai, kad Janinos Ulinskienes knygą iliustravo anūkai. Autorė į kūrybinę veiklą įtraukia ir šeimos narius. Taip poezijos kūryba ir leidyba tampa bendra šeimos veikla.

Grafomanai dažniausiai labiau siekia ne meninių tikslų, o tiesiog įamžinti savo vardą išleidžiant knygelę. Dauguma stereotipinės, menkos literatūrinės vertės lietuvių vaikų poezijos knygų leidžiama pačių autorių lėšomis, remiant savivaldybėms, rajonų merams ar net pačių autorių draugams (pvz. Teresės Ūksienės rinkinys „Pienių laukas“ išleistas autorės lėšomis, o kitos knygelės „Kūlverstukas“ leidybą finansiškai parėmė Šilalės rajono savivaldybė, rajono meras ir „nelaisvės dienų draugė“; Stasės Kuzerytės-Ragelienės knygelė „Laumių šalis“ išleista remiant Jonavos rajono savivaldybės Kultūros ir švietimo skyriui).

Grafomanų kūryba pasižymi ir išleidžiamų knygų kiekiu – statistiškai jų gerokai daugiau nei vadinamųjų prestižinių leidyklų išleidžiamų knygų. Dažnai tokie autoriai rašo itin daug ir kasmet išleidžia po vieną, o neretai ir po keletą rinkinių (pvz. Jeronimas Laucius 1992 metais išleido tris knygeles; Zenė Sadauskaitė 2008 metais išleido net šešias knygeles). Knygelių tiražai gana nedideli – pvz. Stasės Kuzerytės-Ragelienės knygelės „Laumių šalis“ išleista tik du šimtai egzempliorių, Povilo Latvėno „Stebiu pasaulį margą“ – trys šimtai egzempliorių. Kai kurių poezijos rinkinių tiražai siekia tūkstantį ar kelis. Tačiau didžiausiu tiražu leidžiamos Jeronimo Lauciaus knygos. Knygelės „Saugokis pats – atskubėsiu ir aš“ išleista net penkiolika tūkstančių egzempliorių. Pastaroji yra jau šimtas septynioliktoji poeto knygelė.

Rašytojai-grafomanai aktyviai reiškiasi ne tik kūrybinėje, bet ir kultūrinėje veikloje. Pasak Loretos Jakonytės, „šis naujas subjektas ne tik „našiai“ gausino knygas, bet taip pat labai aktyviai veikė socialinėje plotmėje. Jam būdinga tikslinga ir kiek agresyvoka įsitvirtinimo strategija: kasmet leidžiami kūrybos almanachai, organizuojami dažni susitikimai su publika, surasta tribūna radijuje“ (34, 172). Grafomanai, pristatydami ir skaitydami savo kūrybą, aktyviai dalyvauja įvairiuose renginiuose, šventėse bei konkursuose, kurie vyksta muziejuose, bibliotekose, mokyklose. Štai Jeronimas Laucius bendradarbiauja su Policijos departamentu. Poeto sukurtas personažas šuo Amsis – ištikimas policijos bičiulis, netgi tapęs jos simboliu, kartu su policijos pareigūnais lankosi

mokyklose ir darželiuose, mokydamas vaikus saugaus elgesio kelyje. Kaip papildoma mokomoji priemonė vaikams dalinamos ir Lauciaus knygelės.

Poetė Zenė Sadauskaitė, garsindama savo vardą, siekia įvairių rekordų. Agentūra „Factum“ jai įteikė diplomą už eilėraščių knygelę „Tūkstančio šviesoforų šalyje“, kurią iliustravo šimtas aštuoniasdešimt vaikų. Dar vienas diplomą Sadauskaitei įteiktas už ilgiausią Lietuvos rankraštį – popierinio ritinio ilgis šimtas keturiolika metrų, ir storiausią – vieno metro ir trijų centimetrų – knygą. Poetė yra penkių literatūrinių bei leidybinių rekordų Lietuvoje sumanytoja bei autorė. Kai kurios grafomaniškos poezijos autorės dalyvauja ir politinėje bei visuomeninėje veikloje. Antai Birutė Lengvenienė aktyvi Lietuvos ir Rietavo savivaldybės kultūros, sporto bei politinė veikėja. Teresė Ūksienė – Lietuvos ir Šilalės rajono savivaldybės politinė bei visuomenės veikėja.

Grafomanams svarbu, kad jų kūryba, o kartu ir jie kaip autoriai, būtų žinomi, pripažinti. Loreta Jakonytė atkreipia dėmesį ir į grafomanų poreikį priklausyti kokiam nors draugijai ar sąjungai: „Kitaip nei daugumai dešimtmečio „profesionalų“, šiems daug svarbesnis kolektyvinis buvimas – tą liudija polinkis sudarinėti savo bendruomenės narių kūrybos ir autobiografijų rinkinius, burtis į draugijas, sąjungas, būrelius, klubus [...]. Kūrybos požiūriu silpnesniems individualiems balsams priklausymas grupei leidžia psichologiškai tvirčiau motyvuoti savo veiklą ir garsiau kalbėti bendrame kultūros lauke“ (34, 172). Šiame darbe analizuojami poetai taip pat priklauso įvairioms sąjungoms bei draugijoms. Povilas Latvėnas yra Kaimo rašytojų sąjungos narys, Apolonija Grigonytė – Lietuvos nepriklausomų rašytojų sąjungos narė. Teresė Ūksienė dalyvauja Žemaitijos rašytojų bendrijos veikloje, o Ona Mikalauskienė-Kubiliūtė – Joniškio literatų klubo „Audruvis“ narė. Dalyvaudami vienokių ar kitokių bendrijų, sąjungų ir klubų veikloje grafomanai turi galimybę dalintis savo kūryba, ją viešinti, platinti. Kaip teigia Jakonytė, tai suteikia ir daugiau motyvacijos kurti.

Nors grafomanijos reiškinytis vertinamas gana prieštarinai ir pakankamai neigiamai, vis dėlto rašytojai-grafomanai, siekdami visuotinio pripažinimo, itin aktyviai reiškiasi tiek kūrybinėje erdvėje, tiek ir kitose srityse – kultūriniame, visuomeniniame, kartais ir politiniame gyvenime.

IV. POETINIAI GRAFOMANIJOS ASPEKTAI

1. Vaizdavimo ypatumai

1. 1. Gamtos, gyvūnų vaizdavimas

Vaikų literatūros tyrinėtojai pripažįsta, kad būtent „gamtoje formuojasi žmogus ir jo dvasia, jausena, mintys, darbai. Gamta – vaiko džiaugsmų, nuotaikų versmė, jo mokytoja. Vaikų poezijoje gamtos vaizdai sudaro pagrindines aukštumas“ (29, 202). Iš tiesų tai labai plati, daug aspektų turinti tema, itin mėgiama šiuolaikinės vaikų literatūros autorių. Gamta eilėraščiuose tampa puikia priemone atskleisti gyvenimo, aplinkinio pasaulio tvarką, ypatybes, pamokyti tinkamo elgesio, priešasties ir pasekmės ryšio. Vaikai pasaulį mato kitaip negu suaugusieji – jie mato daiktų veidus ir žiūri į juos kaip į gyvus. Taip pat ir gamta jiems atsiskleidžia visiškai kitokia, turinti savo charakterį, būdą, įpročius, gyvenimo energiją, kaip atskiras gyvas elementas. Todėl poetas, kuriantis vaikams, turi įsijausti į vaiko pasaulėjautą, kalbėti jo kalba, pasitelkti spalvingą fantaziją, kad sužadintų jo vaizduotę. Tačiau šiuolaikinėje grafomaniškoje lietuvių vaikų poezijoje gamta, metų laikai visur aprašomi panašiai, vartojami tie patys įvaizdžiai, epitetai, piešiami tie patys vaizdai, neskatinantys ir nelavinantys vaizduotės.

Metų laikai grafomanų eilėraščiuose dažniausiai siejami su kasmetinėmis šventėmis. Žiema su Kalėdomis, Naujaisiais metais, pavasaris – su Velykomis. Ruduo tradiciškai siejamas su Rugsėjo pirmąja. Eilėraščiuose rašoma apie mokyklą, vaikų džiugius veidus, naujus ir senus, po atostogų vėl sutiktus draugus, gėles, dovanojamas mokytojams, ateities lūkesčius, mokslo troškimą. Tokios pat temos bei vaizdai kartojasi beveik visų autorių kūryboje. Antai Petronėlės Banaitienės poezijos rinkinyje „Palauk, vaikyste“ skaitome:

*Šviesi² klasė laukia
Vaikučių gerų.
Jų spindinčios akys
Sutiks daug draugų.
(2, 3)*

Atsivertus Zenės Sadauskaitės knygą „Varpelių diena“ randamas toks posmas:

*Čia vaikų veidai tik švyti,
Mokykla šviesi, šviesi.
Aš joje tokia mažytė,*

---

² Čia ir kitur kursyvu rašyta darbo autorės, kad būtų labiau atkreiptas dėmesys į besikartojančius žodžius.

Šypsos man *draugai* visi.

(17, 13)

Skaitant ir lyginant abu posmus, akivaizdu, kad jie labai panašūs. Juose piešiamas toks pat šviesus klasės, o kartu ir visos mokyklos vaizdas, vaikų džiugesys sutikus draugus. Posmų autoriai skirtingi, o jų knygos parašytos ir išleistos skirtingais metais, tačiau abiejose naudojami tie patys vaizdavimo principai, pabrėžiami tie patys dalykai. Abiejų tekstų semantiniai laukai vienodi, susiję su šviesa, jos sklidimu (*šviesi, spindinčios, švyti*). Minties ir nuotaikos kūrimo funkciją tekste atlieka žodžiai, o šiuose eilėraščiuose jų įvairovės kaip tik ir trūksta.

Skaitant ir daugumos kitų autorių eilėraščius, jaučiama ta pati perdėtai ir dirbtinai pakili, džiugi Rugsėjo pirmosios nuotaika. Janina Ulinskienė knygelėje „Zuikio laimė“ taip rašo:

Nuskubėjo vasarėlė.

Rudenėlis.

Laukia manęs mokyklėlė!

Smagumėlis!

Ant pečių kuprinė *švyti*,

Rankoj – gėlės!

Tuoj praversiu aš duris

Mokyklėlės.

(20,28)

Poetės eilėse kaip ir anksčiau aptartose vyrauja perdėtai džiugi nuotaika. Šviesos motyvas tampa neatsiejamu vaizduojant pirmąją dieną mokykloje. Tačiau šiame eilėraštyje jis siejamas ne su klase ar vaikų veidais, bet su kuprine. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad posmuose itin gausu mažybinių daiktavardžių (*rudenėlis, mokyklėlė, smagumėlis*). Jų galima aptikti ir Banaitienės (*vaikučiai*) bei Sadauskienės (*mažytė*) eilėse. Akivaizdu, kad poetės pasitelkusios tuos pačius vaizdavimo motyvus ir principus, kuriais vienaip ar kitaip manipuliuoja kurdamos eilėraščius. Čia galima prisiminti Abaševo mintis apie teminius modelius, kuriais naudojasi grafomaniškos poezijos kūrėjai. Aptartuose posmuose iškyla modelis: ruduo – rugsėjo pirmoji – džiaugsmas – šviesa. Varijuojant, galima sakyti, atraminiais žodžiais, gana produktyviai kuriami vis nauji eilėraščiai.

Skaitant eilėraščius rudens tema galima nustatyti tokį modelį: ruduo – obuoliai – lapai – spalvos. Zenės Sadauskaitės knygoje „Varpelių diena“, skirtoje vien tik rudens tematikai, itin daug eilėraščių, kuriuose vaizduojami rudeniniai obuoliai („Švyst! – kraitelę obuolių: / Raudonų, gelsvų, žalių.“ (17, 4); „Ruduo – obuolių daug ant tako, / Spalvom medžių lapai prašneko“ (17, 5); „Ruduo į kraitę / Pribers obuolių – / Spalvotų, saldinių, / Rūgščių, didelių“ (17, 6) ir t. t.), įvairiomis spalvomis numarginti medžių lapai („Kam bijoti to rudens, / Tegu sau lapus kedens“ (17, 4); „Spalvom medžių lapai prašneko“ (17, 5); „Rudens lapų tiltas / Gražu ir gerai“ (17, 6); „Kam

ruduo, kam rudenėlis – / Toks lapuotas tarpdury“ (17, 7); „Ant tako rugsėjo / Daug lapų prikrito“ (17, 10) ir t. t.). Obuoliai ir ryškios lapų spalvos eilėraščiuose tampa pagrindiniu ir bene vieninteliu rudens vaizdavimo motyvu.

Tuos pačius motyvus pasitelkia ir kiti poetai. Amelija Vyšniauskienė-Miltenienė eilėraštyje „Rudenėlis žiemą veda“ rašo:

Rudenėlis – rugsėjėlis
Neša daug žiedų iškėlęs,
Neša obuolių vainiką
Ir dalija juos už dyką.
(27,25)

Tame pačiame eilėraštyje kalbama ir apie lapų margumą:

Oi, tų lapų *margumėlis* –
Tai gražumas rudenėlio!
(27,25)

Kitame poetės eilėraštyje taip rašoma:

Ir, teptuką pasiėmęs,
Nudažys *rausvai* medžius.
(27,24)

Plati spalvų gama, jų kaita posmuose tampa pagrindiniu rudens vaizdavimo principu. Spalvos siejamos tiek su obuoliais, tiek su medžių lapais. Vienas iš poetės eilėraščių vadinasi „Rudens spalvos“. Jau pats pavadinimas nusako, kad bus kalbama apie spalvas:

Gelsta ir *rausta*,
Marguoja ir mainos –
Kasdien vis kitoks *margumynas*.
(27, 29)

Atkreipus dėmesį į kursyvu parašytus žodžius akivaizdu, kad tie patys ar artimi savo reikšme žodžiai kartojasi poetės posmuose. Būtent dėl visuose posmuose vyraujančių tų pačių ar panašių motyvų eilėraščiai atrodo vienodi, labai paprasti. Juose net nebandoma nupiešti įvairesnio, įdomesnio rudens paveikslo. Net galima teigti, kad kiekviename eilėraštyje rašoma vis apie tą patį, pasitelkus tuos pačius epitetus, kai kur net žodžių junginius ar frazes, metaforas bei įvaizdžius. Skaitant bet kurį eilėraštį, prieš akis iškyla vis tas pats vaizdas, tarsi skaitytum vis tą patį nesibaigiantį eilėraštį. Čia galima kalbėti apie žodinio temos plėtojimo standartinį metodą. Grafomaniškos poezijos autoriai apsiriboja primityviais, šablonais tapusiais vaizdavimo principais, neieškodami naujovių, nesiekdami originalumo.

Be aptartų dviejų modelių dažno šiuolaikinės vaikų poezijos autoriaus kūryboje galima išvelgti ir dar vieną tradicinį: ruduo – grybai. Eilėmis stengiamasi vaikus supažindinti su grybais, jų

išvaizda, pavadinimais, paklaidžioti po rudeninį mišką. Joniškietė poetė Ona Mikalauskienė-Kubiliūtė vienoje iš savo knygelių grybų temai skyrė net atskirą skyrelį. Jį sudaro devyni trumpi eilėraštukai, kiekvienas skirtas konkrečiam grybui: baravykui, raudonviršiui, lepšei, ruduokei ir kt. Grybai autorės knygelėje gyvi, kalbantys, mąstantys. Dauguma eilėraščių panašūs vienas į kitą – tai grybų kreipimaisi į vaikus: „Jei mane surasti trokštat, / Belskitės į eglės bokštą“ (14, 14); „Mūsų pulkas – aš ne vienas, / Pasakysiu jums naujieną“ (14, 15); „Jeigu mano vardo klausi, / Vadinuosi aš – Bobausis“ (14, 17). Eilėraščiuose kalbama pirmuoju asmeniu, kiekvienas grybas tarsi prisistato, pamini pagrindinius savo išvaizdos, augimo ypatumus.

Apie po egle besislepiančius grybus rašo ir Stasė Kuzerytė-Ragelienė eilėraštyje „Grybų šalis“:

Baravykas po egle pasislėpęs,
O šalia
Šypsos ūmėdė raudona, kaip bijūnas, kaip aguona.
Voveraitės, po žalia samanėlių krūvele
Pasislėpusios giliai, uždainavo gana tyliai.
(6,7)

Poetė suteikia grybams žmogiškų savybių: ūmėdė šypsosi, voveraitės dainuoja. Samanų vaizdas yra tradicinis, dažniausiai aptinkamas eilėraščiuose apie grybus ir mišką. Tuo tarpu kiti autoriai, rašydami šia tema, nedetalizuoja ar visiškai nemini konkrečių grybų bruožų. Štai Marijos Macijauskienės eilėraštis:

Raudonviršių kaip prisėta!
Ar surinks visus pelėda?
Gal dar kiškiui vienas liks,
Jei prieš nosį neišnyks.
(13, 19)

Keturių eilučių eilėraštyje paminėti raudonviršiai, tačiau autorė nesileidžia į smulkesnį jų aprašymą, nesuteikia jiems žmogiškų savybių, didesnę dėmesį kreipdama į grybus, kaip į pelėdos ir kiškio maistą.

Panašiai apie grybus rašo ir dauguma kitų grafomaniškos vaikų poezijos autorių. Paskaitykime posmelį iš Petronėlės Banaitienės rinkinio „Palauk, vaikyste“:

Margaspalviai medžių lapai
Puošia miško žalią taką.
Putinėlio uogos svyra,
Iš samanų grybai kyla.
(2, 5)

Štai posmas iš Zenės Sadauskienės knygelės „Muzika žiedų ir vėjo“:

Man žilvičio *žalią* šaką,
Tau raistuos uogelę.
Samanyne – grybams taką,
Baravykams – *kelią*.
(6, 12)

Abiejų autorių posmeliai labai panašiai piešia rudeninio, samanoto miško, kuriame ant tako auga grybai, vaizdą. Juose centrinės figūros yra kelias, samanos, žalia spalva. Šių dviejų posmų sukeltas įspūdis labai panašus, gal net vienodas. Iš esmės autorės rašo apie tą patį, pasitelkdami beveik tas pačias poetines priemones. Tuo tarpu poetines mintis, vaizdą perteikus naudojant originalesnes metaforas, epitetus, į mišką pažvelgus kitu kampu, eilėraščiai skambėtų daug įdomiau, labiau sudomintų jaunuosius skaitytojus. Juk skaitydami jie tarytum stebi gamtą, kartu mokosi analizuoti, skaidyti, tyrinėti aplinką, suprasti jos įvairovę. Vaikams susikaupti ir išlaikyti dėmesį daug sunkiau, nei suaugusiems, tad jiems reikia intrigos, netikėtumo, o tai, kas vienoda ir lėkšta yra nuobodu.

Verta pažvelgti į kito autoriaus knygas, kur ne vienoje jų galima rasti taip pat labai panašių eilėraščių apie mišką, grybus. Tie eilėraščiai panašūs į anksčiau cituotus, o kartu ir tarpusavyje tarsi kopijuoja vienas kitą. Iš esmės, atrodo, tarytum poetai eilėraščius kurtų drauge, ar tiesiog nusirašinėtų vienas nuo kito, mėgdžiotų, atkartotų. Štai keletas posmų iš Teresės Ūksienės poezijos rinkinio „Pienių laukas“:

Kepurėles
Dengia lapais.
Neužlipk, Mikuti,
Sako. –

Pasilenkęs
Tu iš lėto
Krepšin krauk mus,
Kepurėtus. –
(8, 8)

Kitame Ūksienės rinkinyje „Dvi sesytės žemuogytės“ randame tokį tekstą:

Po pušaitėm
Pasislėpęs,
Akį mirkteli
Kazlėkas.

– Labas rytas, –

*Jam sakau, –
Lipk krepšelin,
Bus saugiau...*
(10, 30)

Autorės rinkinyje „Kūlverstukas“ taip pat yra eilėraštis apie grybus:

Lepšės, gruzdai,
Baravykai
Man į krepšį
Lipa, lipa...

*Po pušaitė
Ir kazlėkas,
Lapuos, šapuos
Pasislėpęs.*

– Ko slapstaisi? –

*Jam sakau.
– Lipk į krepšį,
Ten saugiau.*
(9, 24)

Atrodo, miško gėrybių tema labai svarbi ir įdomi autorei, nes kiekviename rinkinyje yra tokių eilėraščių, ir net ne po vieną. Tačiau autorė net nesistengia kaip nors naujai, netikėtai, originaliai perteikti miško vaizdo. Ji tuos pačius posmus šiek tiek sukeičia vietomis, kai kur tik pakeičia keletą žodžių ir taip tarsi parašo daugiau eilėraščių. Atkreipkime dėmesį į kursyvu parašytus žodžius. Akivaizdžiai atsikartoja ne tik pavieniai žodžiai, bet ir žodžių junginiai, o kai kur net beveik vienodi atskiri posmai. Dviejų cituotų eilėraščių pabaiga vienoda: *bus saugiau* ir *ten saugiau*. Eilėraščių struktūra ta pati, žodžiai semantinė prasme apima labai siaurą sritį. Tokį rudeninio miško vaizdavimą galima vadinti šablonišku.

Be Rugsėjo pirmosios, obuolių, grybų vaizdavimo, gausu eilėraščių, kuriuose ruduo siejamas apskritai su derliumi, jo gausa. Zenės Sadauskaitės rinkinyje „Varpelių diena“ ruduo įvardijamas kaip labai dosnus „dėdė“. Tai senas ir įprastas rudens vaizdinys, dažnai vartojamas daugumos grafomanų poetų. Minėtos autorės vienoje iš knygelių toks apibūdinimas net keliuose eilėraščiuose kartojasi beveik tais pačiais žodžiais:

Tas ruduo auksinis –
Dėdė visažinis.
Kriaušėm, obuoliais *dosnus*,

Beldžiasi kasmet pas mus!

(5, 4)

Kitame tos pačios knygos eilėraštyje rašoma taip:

Ruduo *rudenėlis*

Kas metai *dosnus*.

Jis prikelia tamsą

Ir keičia sapnus...

(5, 5)

Eilėraštyje „Rudens laikas“ yra toks posmelis:

Dar ruduo grybauti veda –

Jis turtingas ir *dosnus*.

Dėdė Derlius į paradą

Spaly atkeliaus pas mus.

(5, 7)

Net trijuose skirtinguose eilėraščiuose atsikartoja tie patys žodžiai apie rudens turtingumą bei dosnumą, patys posmeliai labai panašūs vienas į kitą, o kartu ir eilėraščiai tampa vienodi, niekuo neišsiskiriantys. Fantazija ir stiprus lyrinis įspūdis metaforoms suteiktų lengvumo ir muzikalumo, o taip pat ir visam eilėraščiui spalvingumo, įvairumo. Šiuolaikinės lietuvių vaikų poezijos autoriai net nesistengia ieškoti naujų požiūrių, įdomesnių posakių traktuojant visiems žinomus ir senus dalykus. Banalų ir nuobodų rudens apibūdinimą galima rasti ir bet kurio kito šiame darbe analizuojamo autoriaus eilėraščiuose, pvz. Nijolės Akelaitienės rinkinyje „Kai nustoja lyti...“:

Rudenėlis dosnus –

Apdalina visus.

Daug žinių jis vaikams dovanoja.

(1, 9)

Labai panašiai rašo ir Povilas Latvėnas:

Rudenėlis

Toks *dosnus* –

Valgysiu

Visus metus.

(38, 22)

Amelija Vyšniauskienė-Miltenienė eilėraštyje „Artėjanti žiema“ rudenį įvardina kaip derlingą:

Nukirs žieduotą galvą

Derlingam *rudenėliui*

(25, 29)

Visuose cituotuose posmuose vartojama mažybinė daiktavardžio *ruduo* forma. Grafomanai tenkinasi tuo, kas sena, įprasta. Visi lyg susitarę vartoja tuos pačius apibūdinimus, net nebandydami prisitaikyti prie vaiko psichikos ir fantazijos, ieškodami naujų, įvairesnių, specifinių meninės raiškos priemonių, kurios suteiktų kūrybai originalumo, įdomumo, skambumo, ekspresyvumo.

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad pasitaiko atvejų, kai dviejuose skirtinguose eilėraščiuose posmeliai būna netgi beveik identiški, kartais juose skiriasi tik vienas žodis. Štai Zenės Sadauskienės knygelėje „Varpelių diena“ vieno eilėraščio rudens tema paskutinis posmas beveik toks pat, kaip kito eilėraščio pirmas posmas:

<i>Lydi saulytė</i>	<i>Juokias saulytė.</i>
Rugsėjo taku.	Rugsėjo taku
Ruduo atkeliavo	Ruduo atkeliavo
Į žemę laiku.	Į žemę laiku.
(5, 9)	(5, 14)
(paskutinis posmelis)	(pirmasis posmelis)

Akivaizdu, kad autorė simuliuoja kūrybinį procesą, eilėraščius kuria ne iš širdies, sielos gelmių, o tiesiog dirbtinai sudėliodamas žodžius, keisdama juos vietomis, nesigilindama į jų skambesį, vidinę prasmę. Palyginkime du Teresės Ūksienės eilėraščius:

Kas rytelį	Kalbu poterėlius
Vakarėlį	Kas vakarą
Į Mariją	Rytą,
Vis meldžiuos.	Meldžiuos į Mariją.
(10, 11)	(10, 12)

Grafomanai eilėraščius rašo atmetinai, tarsi „štapuoja“ vieną po kito. Tokia kūryba tampa masine produkcija, kai svarbu tik rašyti, užpildyti tuščius lapus, bet nesvarbu turinys ir kokybė. Grafomaniška lietuvių vaikų poezija nuobodi, lėkšta, neįvairi, primityvi. Visi autoriai rašo panašiai. Antai Gražina Skabeikytė-Kazlauskienė rašo: „Vaikų kūrinis tekstas, poeto požiūriu, „turi būti ne tik „vaikiškas“, bet ir meniškas, ne tik jam „įkandamas“ – suprantamas, įdomus, bet kartu ir turįs ugdomųjų-pedagoginių bei estetinių privalumų“. Taigi rašytojas turi būti ir vaikų ugdytojas“ (48, 19). Čia apžvelgtuose grafomaniškuose eilėraščiuose vargu ar galima išvelgti tokių privalumų. Grafomanų tekstai tikrai labai paprasti, neturintys estetiškos vertės, neugdantys.

Taigi savo kūryboje grafomanai rudenį vaizduoja pasitelkę keletą paplitusių, įprastų, šabloniškais tapusių priemonių. Taip pat aprašoma ir žiema. Šiuolaikinėje lietuvių vaikų poezijoje ji glaudžiai siejama su Kalėdomis, Kalėdų seneliu, besmegeniais, čiauzymu ant ledo, bridimu po pusnynus. Eilėraščiuose apie Kalėdų senelį, jo ūsai, barzda, plaukai būna „balti kaip sniegas“ arba net „baltesni už sniegą“, jis senas, „ramstos lazda“, o svarbiausia, neša visų vaikų taip laukiamas dovanas. Šitoks įprastas Kalėdų senelio aprašymas sutinkamas visuose eilėraščiuose apie žiemą.

Šalia tokių eilėraščių šiuolaikinėje vaikų poezijoje populiari rašyti eilėraštukus, specialiai skirtus naujametiniams karnavalams darželiuose, mokyklose (pvz. Nijolės Akelaitienės „Mažųjų karnavalas“ (1, 12)). Tai trumpi, keleto posmelių kaukių prisistatymai. Dažniausiai tai būna vilko, lapės, nykštuko, princesės, snaigės ir kitų populiarių karnavalo personažų eiluoti monologai. Pastarųjų įvaizdžiai taip pat įprasti, pasiskolinti iš gerai žinomų pasakų: vilkas gauda oželį, lapė svajoja apie vištytę ir gaidelį, nykštukas brenda per sniegą uždegti žibintų ir t. t.

Žiema aprašoma vartojant tuos pačius epitetus, vaizdinius, kurie atsikartoja daugumoje eilėraščių – balta spalva, šaltis, sąstingis, miegas ir pan.. Nemažoje dalyje eilėraščių galime aptikti po pusnynais miegančius ar per pusnynus brendančius įvairius personažus ar gyvūnus: pilkus ar baltus kiškučius, nykštukus, raganas ir t.t. („Miega ir lakšutė / Ant žiemužės kelių“ (23, 28); „Žuvelė linksmabūdė / Ilgam ilgam užsnūdo“ (23, 31); „Miega pušelė / Ir jos vaikai“ (7, 32); „Brendu per tankų mišką, / Pilną balto sniego, / Kur pilki kiškučiai / Po pusnynais miega“ (7, 23) palyginkime su Salomėjos Nėries eilėmis „Brenda pušys per pusnynus / Ir išbrist niekaip negal.— // Pusnynuos nykštukai miega.— / Aukso žuvys po ledu.—“ (16, 197)), tylią, ramią, padengtą baltu sniegu žemę („Žalieji takeliai / Šerkšnu jau užžėlė: // Kiek akys užmato – / Vien baltosios gijos“ (7, 27); „Taip tykiai, taip tykiai / Po tėviškę vaikšto. / Baltais kailinėliais / Užklos kiškį baikštų“ (4, 30)), arba priešingai – užkluptą siaučiančios pūgos, šalčio („Paširpęs šiaurės vėjas / Vaikams į nosis gnybs“ (13, 16); „Balti drugeliai dengia žemę / Ir švilpia vėjas tarp šakų“ (13, 17)); vaikus, statančius sniego senius („Ris senį besmegenį / Darbštuolis Aivarėlis“ (20, 29); „Prie upelio stačiau senį, / Sniego senį – besmegenį.“ (7, 18) palyginkime su Martyno Vainilaičio eilėraščiu „Mes nulipdėm Sniego Senį – / Sniego Senį Besmegenį.“ (25, 12)). Kartais šiuolaikinės vaikų poezijos autoriai naudoja jau seniai sukurtų eilėraščių motyvus, epitetus, vaizdus, taip tarsi mėgindami savo kūrybai suteikti tą pačią vertę, kurią turi senesni kritikų ir visuomenės pripažinti kūriniai. Tačiau kopija vargu ar gali pranokti originalą. Be to, grafomanų kūrybinis procesas yra tik dirbtinas, o ne kylantis iš pašaukimo, tad jo rezultatas negali išpildyti lūkesčių.

Teresės Ūksienės eilėraštyje „Balta pasaka“ (21, 7) pasakojama apie tai, kaip žemė ruošiasi vestuvėms. Vėtros ją dabina, sniegas rengia nuotakos rūbais. Tačiau vaizduojama situacija atrodo neišbaigta, statiška. Aprašomas tik trumpas pasiruošimo momentas, tačiau nepasakoma, kas žemės jaunikis, o ir pats veiksmas nustelbiamas pabrėžtinai balto aplinkos vaizdo – negalima nepastebėti besikartojančių žodžių, frazių: *sniegą* drebia, *baltas* laukas, *baltas* gojus, pasaka *balta*, minkštas *sniegas*, tiek *baltumo*, *snaigės* šoka, *baltos* žiemužės juokas, vidury *baltos* žiemos. Kiekviename eilėraščio posme matome sniegą, snaiges, baltą lauką, baltą gojų, baltą žemę ir žiemą, baltą sklandančią pasaką. Pernelyg pabrėžiamas baltumas tampa akinančiu, ir eilėraščiui vaizdingumo visiškai nepriduoda. Viskas tarytum paskęsta sniego sūkuryje, o vaizdas išsilieja į vientisą baltą plotą. Eilėraštis tampa tarsi švarus, baltas lapas, kuriame nieko daugiau neįmanoma išvelgti, tik

baltą spalvą. Autorės pastangos parašyti gražų eilėrašį ne itin vykusios. Nepakanka vien tradicinio, įprasto pagrindinio motyvo. Šalia įdomaus veiksmo turi būti ir atitinkamas vaizdas. Akivaizdu, kad tik šablonu tapusio motyvo naudojimas dar negarantuoja, kad eilėraštis bus pavykęs, t. y. gražus, įdomus, o ne banalus ir lėkštas.

Kituose eilėraščiuose apie žiemą taip pat dominuoja balta spalva, o žiema tradiciškai lyginamos su nuotaka: „*Baltą nuometą žiemos / Vėl pusnynuos / Išvolios...*“; „*Žemę uždengė sniegu – / Gražiu baltu patalu. // O tais baltais patalais / Bėga rogės su vaikais.*“ (3, 8). Amelija Vyšniauskienė-Miltelinė knygelėje „Metų žingsneliai“ visą skyrių pavadino „Balta žiemužės pasaka“. Jame net keliuose eilėraščiuose pabrėžiamas baltumas:

Baltai pušis apsnigo,
Baltai nuklojo kelią,
Ir nuo *baltumo* šito
Net saulei akis gelia...
(27,33)

Kitame eilėraštyje matome tokį patį baltą vaizdą:

Pasigavęs *baltą* žirgą,
Aš *baltais* laukais nujojau –
[...]
O *baltam* pusnynų žvilgsny
Tūkstančiai saulučių mirga.
Baltas žirgas – vėjo mirksnis
Seka pasaką man ilgą.

Seka pasaką man *baltą* –
Žemei žiemą, sako, šalta.
(27,38)

Janina Ulinskienė taip pat pabrėžia žiemos baltumą:

Štai žiemužė jau atėjo!
Balta, visur *balta*...
(20,16)

Poečių kūryboje kiekviename posme atsikartojantis būdvardis *baltas* iškyla kaip pagrindinė ir vienintelė žiemos vaizdavimo priemonė (pvz.: „*Baltas* zuikis po egle / Šoka polką su lape. / Balto miško meškinai / Strypinėja dyvinai... / Visur balta, visur šalta“ (27, 37)). Balta spalva dominuoja ne tik kalbant apie sniegą, bet ir apie įvairius gyvūnus, augalus, pasakojamą pasaką.

Gamtos vaizdavimas neapsiriboja vien metų laikų aprašymu. Kita svarbi tema – gyvūnų gyvenimas. Štai Marijos Macijauskienės eilėraštis:

Koks ten triukšmas?
Kas ten baras? –
Mirga, kirba kūdros, balos;
Varlės kelia vestuves.
Gal ir mus visus pakvies?
(13, 10)

Šiame eilėraštyje poetė rašo apie varles, švenčiančias vestuves. Jos kelia didelį triukšmą. Panašiai besilinksminančias varles vaizduoja ir kitas šiuolaikinės lietuvių vaikų poezijos autorius:

Po pievelę
Žalią žalią
Šoka varlės –
Balių kelia.
(26, 8)

Grigonytės rinkinyje „Nykštukų pramogėlės“ taip pat yra panašus eilėraštis apie varles. Jis vadinasi „Varlių vestuvės“. Jame autorė rašo apie kūdroj šokančias varles, keliančias didelį triukšmą („Varlės tokio būdo – / Virs tyla turgum“ (4, 47)). Vyšniauskienė-Miltenienė eilėraštyje „Varlių šventė“ rašo:

Susirinko sugužėjo varlių giminė
Saulė šviečia, nėra vėjo –
Gera paminėt
Varlių karalienės šventę,
Uždėti karūną –
Linksmu paupy gyventi
Kol gandrų nebūna.
(27,16)

Matome, jog skirtingi autoriai varles vaizduoja panašiai – besilinksminančias, švenčiančias, triukšmaujančias. Iš tiesų tokių vienas į kitą panašių, apie gyvūnų gyvenimą pasakojančių eilėraščių galime rasti beveik kiekvieno šiame darbe analizuojamo šiuolaikinės lietuvių vaikų poezijos autoriaus kūryboje.

Edmundas Venslova rašo apie katiną, kuris laka pieną, todėl „pelės jam visai nerūpi“ (26, 9). Kitas vaikų poetas Povilas Latvėnas taip pat vaizduoja pelėms abejingą katiną:

Gal visai
Jisai pakvaito!
Kad jam pelės
Neberūpi, –
Likviduosiu

Pieno ūkį!
(7, 16)

Eilėraščių autoriai beveik tais pačiais žodžiais piešia neįprastus katino ir pelių santykius. Juk dažniausiai rašoma, kaip katinas gaudo peles, o šiuose eilėraščiuose tarsi bandoma sudaryti netikėtą įspūdį – katinui pelės nerūpi. Žinoma, vaikams patinka ne bet kokie siužetiniai kūriniai, o tokie, kuriuose yra kas nors netikėta, tačiau šiuo atveju ta pati mintis kartojasi kelių autorių kūryboje, taip prarasdama netikėtumo įspūdį.

Apie katiną rašo ir poetė Amelija Vyšniauskienė-Miltenienė:

Kiemely gyvena
Kačiukas rainiukas.
Švelnus jo kailiukas –
Gražus pūkuotukas.

Ilgi jo ūseliai,
Bet aštrūs nageliai.
Pūsta uodegytė,
O akys tik švyti...
(27,21)

Poetė piešia banalų, primityvų, tradicinį kačiuko vaizdą: rainiukas, ilgi ūseliai, aštrūs nageliai. Visi šie apibūdinimai jau žinomi, girdėti, tapę šablonais. Kaip jau minėta anksčiau, eilėraštyje taip pat gausu mažybinės formos daiktavardžių ir būdvardžių. Tokių formų vartojimas labai dažnas eilėraščiuose, skirtuose vaikams.

Apžvelgus eilėraščius apie gamtą ir gyvūnus galima teigti, kad juose temos plėtojamos remiantis šablonais, nuvalkiotomis išraiškos priemonėmis, tam tikrais nusistovėjusiais modeliais, kurie kūrybą daro paviršutiniška, tuščia, banalia.

1.2. Vaikas – šeimos narys

„Žvilgtelėjus jau į pačius pirmuosius vaikų poezijos pavyzdžius, pastebimas toks dėsningumas – vaikas traktuojamas kaip šeimos narys“ (48, 20) rašo Gražina Skabeikytė-Kazlauskienė. Tad ir šiuolaikinėje lietuvių vaikų poezijoje dažnai pagrindinėmis eilėraščių figūromis tampa vaikui artimi ir labai svarbūs žmonės – mama, tėtis, seserys ar broliai, seneliai. Beveik visi šiame darbe minimų vaikų poezijos autorių yra parašę bent po keletą eilėraščių mamoms, tėčiams, močiutėms ir seneliams, broliukams ir sesutėms. „Pavartęs vaikų poezijos rinkinius pamatai, kiek tokių oratoriškų eilėraščių. Ir nusivili – jie panašūs kaip vienos dainos variantai: ne tik pagrindinė mintis, bet ir vaizdai, stilistinės priemonės, netgi kompozicinė sandara daugeliu atvejų analogiški“ (48, 150). Kartais pasitaiko ir vienodų pavadinimų: pvz. Teresės Ūksienės knygoje „Dvi sesytės žemuogytės“ eilėraštis vadinasi „Tau, mamyte“ (23, 13), o ir Petronėlės Banaitienės knygoje „Palauk, vaikyste“ taip pat yra eilėraštis „Tau, mamyte“ (3, 13). Dažnai mamos prašoma palydėti į gyvenimą, jai skiriamos dainos, gėlės, geri darbai: „Aš padėsiu mamai dirbti“ (8, 11); „Nuskyniau žibutės / Mėlyną žiedelį – / Nešu mamytei dovanų“ (17, 9). Mama dažniausiai apibūdinama kaip šviesos šaltinis: „Man ji kaip dienos saulutė“ (21, 5), „Tu – mano saulutė“ (14, 3), „Jos meilė kaitri – / Kaip saulutės šviesa“ (4, 4), „Man mamytė – mano auksas / Man mamytė – kaip saulutė“ (22, 4). Janina Ulinskienė eilėraštyje „Mamytės laimė“ taip pat rašo tik apie išskirtinai teigiamus dalykus:

Tavo šypsena, mamyte,
Man kaip cukrus, kaip medus,
Mano meilė ir gėlytė
Prie tavos širdies priglus.

Tavo rūpestis, kantrybė,
Tavo akių šiluma,
Tavo laimė ir ramybė –
Tai graži vaikų daina.
(20,3)

Mamos šypsena simbolizuoja saldžius, mėgjamus, skanius vaikui dalykus – cukrų, medų, o akys siejamos su ir ankstesniuose pavyzdžiuose minėta šiluma. Antrasis posmelis, kur kalbama apie mamos laimę ir ramybę atrodo abstraktus, tarytum neišbaigtas dėl visiškai netikėtos paskutinės eilutės. Susidaro įspūdis, kad poetė eilėraščių baigia tokia eilute tik todėl, kad ji eiliuojasi, tačiau posmui, minčių plėtojimui nesuteikia jokios prasmės.

Ne viename eilėraštyje su mama siejami ir religiniai motyvai, kuriais galbūt tikimasi suteikti kūriniiui svarumo, minties gilumo, brandumo. Štai Edmundo Venslovos posmas:

Būsiu geras tau, mamyte,
Visada tavęs klausysiu,
Melsiuosi kasryt kaip dera,
Kad tau būtų labai gera.
(26, 38)

Nijolė Akelaitienė knygelėje „Kai nustoja lyti...“ rašo:

Koks geras Dievulis –
Iš jos išgirdau,
Kartu mes kalbėjom maldele.
– Nors būti doru
Tau atrodys sunkiau,
Teisingu keliu eik, vaikeli...
(1, 6)

Apie maldą kalba ir Teresė Ūksienė eilėraštyje „Motinos diena“:

Pasveikinsiu aš
Rytą šventą
Tave su
Motinos Diena.
Dievulį melsiu
Kad gyventum,
Linksma kad būtum
Ir sveika.
(24, 21)

Visuose eilėraščiuose mama vaizduojama labai panašiai. Ji siejama tik su teigiamais dalykais – saule, šviesa, spindesiu, gėriu, gyvenimu. Ji išskyla kaip dangaus (Dievo) ir žemės (vaiko) sferų jungtis. Jos pabrėžiamas šviesumas neabejotinai siejamas su šventumu.

Gražina Skabeikytė-Kazlauskienė tokias eilėraščių apie mamą panašumo priežastis aiškina taip: „Pirmiausia atkreipkime dėmesį į tai, kad šie oratoriniai eilėraščiai yra proginiai, jais mama sveikinama. O sveikinimo ceremonija, reguliuojama tam tikrų taisyklių, ir šiandien panaši į ritualą“ (48, 151). Be abejonės, šie eilėraščiai deklamuojami ne intymioje aplinkoje, bet scenoje, švenčių proga. Tačiau laikantis pagrindinio grožinio kūrinio vertės kriterijaus – originalumo – šiuolaikinių vaikų poetų eilėraščius apie mamą, kaip ir kitus grafomaniškos poezijos pavyzdžius, galime vadinti menkaverčiais.

Labai panašūs, atsikartojantys grafomanų poetų eilėraščiai ir apie tėtį. Dažniausiai jis siejamas su fizine jėga, darbu, meistravimu. Apolonija Grigonytė rašo: „Tvirtą turi tėtis ranką, / ėmė ir pataisė mano tanką“ (4, 5). Edmundas Venslova eilėraštyje „Tėčio pagalbininkas“ taip pat panašiai vaizduoja tėvą: „Mano tėtis – meistrys. / Daro stalą, lovą“ (26, 8). Povilo Latvėno knygoje randame tokias eiles: „Su tėčiu / Meistrauju namą“ (7, 4).

Lietuvos kaimo rašytojų sąjungos narė, poetė Birutė Lengvenienė penktąją savo knygelę vaikams skyrė tėvo temai. Ji ir vadinasi „Tėti, pasakyk“. Visi eilėraščiai joje – vaiko pokalbiai su tėčiu. Vaikas klausia įvairių klausimų, rašo patarimų, o tėvas jam atsako, pataria, paguodžia. Knygoje atsiskleidžia didaktinis aspektas. Tėvas moko vaiką nebijoti darbo: „Įsimink, sūnau, gerai – / nors ir noris bėginėti, / Bet pirmoj eilėj – darbai“ (9, 17), pataria ištroškusiam nelaižyti sniego:

To, kuris iškęst negali
Nelaižydamas sniegelio,
Jau tą pačią dieną tyko
Nemažiau kaip penkios ligos.
(9, 13)

Autorės knygoje tėvas vaizduojamas kaip mokytojas, patarėjas. Tačiau jis siejamas labiau su kasdieniniais darbais, žemiškomis problemomis. Tuo tarpu mama šiuolaikinių vaikų poetų eilėraščiuose, kaip jau ir įsitikinome, labiau sudvasinama, tampa tarsi garbinimo objektu. Jos patarimai susiję ne su buitimi, bet su abstrakčiom moralinėm, dvasinėm vertybėm, religija. Ji atrodo labiau nutolusi nuo vaiko, lyg dievybė, o tėtis išlieka žemiškas. Toks vaizdavimo principas būdingas visiems grafomaniškos vaikų poezijos autoriams.

1.2. Didaktinis aspektas

Poetė Zita Gaižauskaitė rašo: „Kažkada girdėjau teigiant, o ir dabar galiu pripažinti, kad kiekviena knygelė turi mokyti vaikus gerumo. Visi vaikų literatūros herojai, kad ir kas jie būtų – asiliukas Dominykas, Zuika padūkėlis, varna Barbora, šuo Ambrozijos, katinėlis Purkius ar karklo Katinėlis, snaudžiantis pavasario saulutėje, bevardis žvėrelis, – savo poelgiais, rašytojo sukurtu vaizdėliu turi įtikinti dabartinį vaiką, atsiplėšusį nuo kompiuterinio žaidimo, mokyti užuojautos kitam, paprastųjų gyvenimiškų pamokėlių“ (33). Iš tiesų nemažai šiuolaikinės vaikų literatūros autorių savo eilėraščiais bando pamokyti mažuosius skaitytojus, patarti, pabarti. Tačiau dažniausiai tie pamokymai ganėtinai abstraktūs, pvz. Teresės Ūksienės eilėraštyje „Ąžuolėlis šnara“:

Paklausyk,
Vaikuti,
Ąžuolai ką šnara:
Taip gyvenk užaugęs,
Kad žmonėms būt gera.
Kad apgaulė, smurtas,
Kerštas nebujotų.
Turi laimę kurti,
Džiaugsmą dovanoti.
(22, 6)

Autorė ragina vaiką gyventi taip, kad „žmonėms būt gera“, kad nebūtų smurto, apgaulės, tačiau nepaaiškina, kaip galima visa tai įgyvendinti. Daugumoje grafomaniškų eilėraščių vaikai raginami daryti gerus darbus – pamaitinti paukštelius, aplankyti močiutę, kasdien melstis, klausyti mamos, padėti draugams, kitiems linkėti tik gėrio, būti draugiškais. Juose vaizduojamas vaikystės pasaulis ypatingai geras, džiugus: „*Pasisemt gerumo / Į vaikystę sugrįžtu. / Saulėtoj lankoj / Gėlių daug prisirinkti.*“ (15, 12); „*Saugoki širdelėj / Ką turi brangaus, / O gerumą išbarstyk / Kitiems ant tako.*“ (8, 13); „*Nepamiršk gerumo, / Mylimas vaikelis, / Duonos trupinėliu / Pavaišink paukštelį*“ (3, 9); „*Mokyklą mes papuošim / Savo gerais darbais, / Sodinsim ąžuolėlį, / Kad oštų po langais*“; „*Daina vaikystę / Palydėk. / Visiems gerumo / Palinkėk*“ (2, 7), „*Mes geri vaikučiai, / Mylim tėviškėlė*“ (19, 27).

Apie gėrį rašo ir Janina Ulinskienė eilėraštyje „Gėrio samtis“:

Rytą stok linksmai ant kojų,
Pamatysi žemės rojų.
Ženk linksmai ir nepaniuręs,

Gėrio samtis neprakiuręs.

Tavo laimei pučia vėjas,
Šviečia saulė, žydi gėlės,
Vakaras miegu marina,
O naktis sapnus dalina.

Jei tu būsi geras vaikas,
Augsis didelis ir sveikas.
(20, 9)

Pirmame posme kartojasi raginimas būti linksmam, o paskutiniame vaikas skatinamas būti geru, kad augtų „didelis ir sveikas“. Tačiau posmuose trūksta aiškumo, minčių nuoseklumo, loginės sekos. Eilėraštis primena beprasmišką žodžių srautą. Sunku suprasti ir paties pavadinimo reikšmę.

Apie gerą vaiką rašo ir Gražina Kurtinaitytė-Lebedienė:

Noriu augti geras vaikas
Ir darbštus be galo.
Noriu būti neišpaikęs,
Kaip širdis – be melo.
(5, 8)

Gerumas ir darbštumas posme netapatunami, jie atskiriami. Keistai ir neaiškiai skamba palyginimas „neišpaikęs, kaip širdis – be melo“. Tiek šiame, tiek kituose cituotuose eilėraščiuose taip dažnai minimas gerumas iš tiesų labai neapibrėžtas, nekonkretus, tad vargu ar gali sudaryti norimą pamokymo įspūdį. Pats žodis *gerumas* grafomanų poezijoje tampa lėkštu, banaliu.

Poetė Violeta Palčinskaitė rašė: „<...> esu giliai įsitikinusi, kad būtų neteisinga kalbėti apie vaikystės laikotarpį, kaip apie patį šviesiausią, laimingiausią ir nekonfliktiškiausią žmogaus gyvenimą. Juk patirtos nuoskaudos, neteisybė, įžeidimai, mažos asmenybės orumo pažeminimas – visa tai būtent vaikystėje išgyvenama skaudžiausiai. O likę randai neretai turi lemiamos įtakos šitos mažos asmenybės formavimuisi. Ir rašytojo tikslas, jo uždavinys – suprasti ir pažinti savo mažąjį herojų kaip asmenybę, kaip lygiateisį pašnekovą, kurio sąmonėje jau atsispindi visas šiuolaikinio pasaulio modelis“ (29, 201). Tad eilėraščiuose turi atsispindėti ne tik idiliškas, perdėtas gėris, bet ir praktiškos gyvenimo pamokos. Dauguma šiuolaikinės lietuvių vaikų poezijos autorių pamokymus perteikia pasakodami apie gyvūnus. Pavyzdžiui, Birutė Lengvenienė yra parašiusi ne vieną eilėraštį apie gyvūnų gyvenimą, kurio gale visada būna moralas: antis mokina viščiuką dalintis rastu daiktu („Rastas daiktas – kaip ir šventas! / Draudžiama jį pasiimti“ (10, 7)), niekas nenori žaisti su nedraugišku, nuolat ką nors sulesti tykančiu pesliu („Taip... Peslys nėra laimingas, / Nors galingas ir turtingas... / Tuo labiau, kad jo draugai – / Vištavagiai vanagai!“ (10, 12)), paukščiai moko

strazdą, jog negražu iš kitų šaipytis („O šaipytis taip – nedora“ (8, 14)), kielės nepastebėjo gegutės sukeistų kiaušinių („Patariu: viską skaičiuoki! / Ir mokykis – jei nemoki! / Juk skaičiuojančio žmogaus / Niekas greitai neapgaus! „ (8, 16)), šunelis moko šarką nevogti („Paprašyk, jei bus bėda, / Bet nevoki niekada!“ (9, 29)) ir pan.. Teresės Ūksienės knygelėje kiškutis moko varlę saugotis dalgio („Jis aštrus / Ir skaudžiai kanda, / Ką savam kely / Suranda“ (22, 31)), Onos Mikalauskieneš-Kubiliūtės eilėraštyje baravykas moko savo vaikaičių vengti pavojų („Būk drąsus, bet venk pavojų“ (15, 11). Daugelis autorių pamokančiais nutikimais iš gyvūnų gyvenimo stengiasi pamokyti ir vaikus.

Itin daug pamokančių, patariančių eilėraščių yra parašęs Jeronimas Laucius. Knygelėje „Saugokis pats – atskubėsiu ir aš“ autorius pasakoja apie vaikus, kurie į mokyklą ėjo ne tiesiu keliu, bet pasuko pro garažus, nors tėvai ten eiti griežtai uždraudė. Žinoma, jiems nutiko nelaimė – juos užpuolė prie garažų nuolat besirenkanti gauja:

Sukit ienas atgalios –
Taip išvengsite bėdos.
Už miškelio, prie garažų,
Mėgsta burtis gauja „Dražų“.
(11, 3)

Į bėdą patekusius vaikus išgelbėjo patrulis Amsius. Jis pamokė ir gaujos narius, ir iš kelio išklydusius vaikus. Be abejonės, vien didaktinio motyvo neužtenka, kad eilėraštis būtų gražus, meniškas. Aptartame Lauciaus eilėraštyje keistas, bereikšmis gaujos pavadinimas *Dražai*. Greičiausiai autorius jį sugalvojo, norėdamas, kad rimuotųsi su ankstesnės eilutės paskutiniu žodžiu : *garažų / Dražų*. Tai vienas iš dažnai pasitaikančių grafomaniškos poezijos bruožų. Knygelėje gaujos nariai ima mokestį iš tų, kurie eina pro jų kelią – garažus. Jie atima laikrodžius, telefonus, nes „be „žolės“ gyvent negalim“ (11, 5). Pasakojimo gale yra moralas. Iš esmės abejonių kelia autoriaus pasirinkta mintis apie plėšikaujančius vaikus, kuriems reikia „žolės“. Galbūt vaikams tai per daug sudėtinga tema. Taip pat ir pats eiliavimas primityvus, ne visos eilutės rimuojasi.

Panašia tema – apie rūkymą – rašo ir Gražina Kurtinaitytė-Lebedienė:

– Netiesa! – pelytė sako, –
Murkis nugvelbė tabako.
Ir surūkęs pypkės pusę,
Nusidegino sau ūšą.
[...]
Katinėli riestasi –
Niekad vyru tu nebūsi,
Jei meluoti nesunku,
Jei aprūkęs tabaku.

Šoko Murkis į žilvitį.

Ką, vaikučiai, jam daryti?

(5, 3)

Eilėraštyje kalbama apie aktualią šių dienų problemą – rūkymą, melavimą. Poetė moko, kad rūkydamas „niekad vyru tu nebūsi“, o pabaigoje iškelia klausimą, skatinantį vaikus susimąstyti. Tačiau galime atkreipti dėmesį į tradicinį katino vardą – Murkis, bei jo apibūdinimą – riestaūsis. Eilėraštis kuriamas pasitelkus įprastas, šabloniškas vaizdavimo priemones. Abejonių kelia ir tabaku aprūkusio katino vaizdavimas.

Jeronimo Lauciaus knygelėje „Atsargus – tai ir saugus“ gausu ketureilių, kuriuose išreikšta pamokanti mintis. Autorius perspėja vaikus kaip elgtis iškilus įvairioms sudėtingoms, pavojingoms situacijoms: skęstant žmogui, kilus gaisrui, įgėlus vabzdžiui, paklydus miške ir pan. Tačiau daugumoje ketureilių situacijos kartojasi, patarimai taip pat: „Virš manęs drabužiai džiūsta, / Jie sudegint gali būstą“ (12, 4), „Lygintuvas kai įkaista, / Gali jis sukelti gaisrą“ (12, 4), „Prietaisas signalizuoja, / Kilus gaisrui, skelbk pavojų“ (12, 6), „Gaisras kyla, dūmai rūksta, / Skambint man drąsos netrūksta“ (12, 7), Visi žinom: kur tvarka – / Kelio liepsnai ten nėra“ (12, 7), „Neik, kur gaisras dar rusena, / Kur nelaimę viskas mena“ (12, 9) ir pan.. Visoje knygelėje daugiausia rašoma apie gaisrą, kuriam kilus vaikai raginami skambinti bendrosios pagalbos telefonu 112. Eilėraštukai panašūs vienas į kitą. Atrodo, tarsi autorius rašytų tą patį per tą patį ir nieko naujo nepasakytų.

Apžvelgus šiuolaikinės lietuvių vaikų grafomaniškos poezijos autorių didaktinius eilėraščius, matyti, kad juose dėstomos mintys banalios, kai kada neaiškios, neišbaigtos, besikartojančios. Eiliavimas primityvus, kai kur nenusisekęs. Tad tokius eilėraščius meniniu, o kai kuriuos ir didaktiniu požiūriu galima priskirti prie šabloniškų.

2. Grafomaniškieji eilėraščiai: logikos, rimo ir ritmo stoka

Dažnai grafomaniškuose eilėraščiuose sunku suprasti pasakojamų įvykių seką, konkretų vaizdo aprašymą, ar tiesiog suprasti pagrindinę mintį. Taip yra todėl, kad tokiuose eilėraščiuose gausu nereikalingų, bereikšmių žodžių, kurie į posmus sudėti tik dėl bandymo rimuoti (pvz., kaip ankstesniame skyriuje aptartame Jeronimo Lauciaus eilėraštyje apie patrulį Amsių). Štai Teresės Ūksienės eilėraštis:

Valgau sūrį,
Sviestą gramais –
Vis po sprindį
Augu, mama!

Kertu obuolius
Ir kriaušes.
Švarios mano
Rankos, ausys.

Į mokyklą
Aš kasdieną.
Rytais geriu
Šviežią pieną.
(24, 14)

Perskaičius eilėraščio posmus negalima nepastebėti staigių minties šuolių. Kalbama apie vieną, o paskui staiga pasakoma tai, kas visiškai nesijungia su prieš tai pasakytu sakiniu. Visas eilėraštis atrodo kaip tarpusavyje nesusijusių minčių kratynys. Žinoma, kartais poetai pasitelkia netikėtą minčių šuolį vartodami antonimus, norėdami išryškinti priešpriešas, kontrastus. Tačiau šiuo atveju tokio efekto nėra. Atrodo, autorius turėjo tikslą parašyti eilėrašį, tačiau neturėjo geros idėjos, kaip tai padaryti. Tai būdinga daugeliui grafomaniškų eilėraščių. Antai Apolonijos Grigonytės eilėraštyje „Linksmos spalvos ir garsai“ rašoma:

Drugeliai –
Skraidantys žiedai,
Bet jais grožis neilgai.

Žiogas
Žalias groja – linksma būna.

Muzikantui šiam karūnā!

Driežas –

Greitas, tikras kinas:

Uodegėlę metęs, naują vėl auginas!..

(4, 20)

Kiekviena šio eilėraščio posmelyje kalbama vis apie kitą gyvūną – drugelį, žiogą ir driežą. Posmeliai tarpusavyje visiškai nesusiję, tarsi paimti iš skirtingų kūrinių. Gana keistas ir nemotyvuotas atrodo ir driežo prilyginimas kinui. Labiausiai tikėtina, kad jis buvo panaudotas dėl rimo : *kinas / auginas*. Panašus yra ir Marijos Macijauskienės eilėraštis „Žaislų kambarys“:

Sargis Margis siuva batą.

Antis verda mums arbatą.

Lėlės dengia baltai stalą.

Upėj gandras gauda žuvį.

Šveičia varlės prikaistuvį.

Po darbų ir po vargų

Ir pienelis bus gardus.

(13, 5)

Kiekviena eilėraščio eilutė vaizduoja vis kitą gyvūną (iš pavadinimo galima spręsti, kad tai žaislai), atliekantį tam tikrą darbą – siuvantį, verdantį, gaudantį ir t. t. Pirmoje eilutėje šuo įvardijamas vardu Margis, o kitose eilutėse kiti veikėjai vardų jau neturi. Keistai atrodo žaislų kambaryje tekanti upė, kurioje gandras gauda žuvį. Tuo tarpu paskutinės dvi eilutės visiškai nesuprantamos – nei iš šio, nei iš to prabylama apie pienelį. Iš tiesų, nei tiesiogiai, nei iš konteksto neįmanoma suprasti, ką autorė norėjo pavaizduoti ar pasakyti šiuo eilėraščiu. Akivaizdu, kad vien surimuoti žodžius geram eilėraščiui neužtenka. Toks eilėraštis atrodo beprasmiškas, chaotiškas minčių kratynys, kurį parašyti nereikia jokių ypatingų gabumų. Geras poetas kuria galvodamas ne tik apie savo minčių realizavimą, bet ir apie skaitytoją – kaip šis supras jo kūrybą, kokias emocijas, jausmus, mintis, asociacijas ji sukels. Primityvus, nerišlus minčių kratynys sunkiai suprantamas, bei kažin ar gali sukelti susidomėjimą jaunam skaitytojui – vaikui – kuris dar neturi literatūrinės patirties ir yra daug reiklesnis už suaugusį skaitytoją.

Gana sudėtingas ir sunkiai suprantamas Stasės Kuzerytės-Ragelienės eilėraštis „Laumės juosta“:

Tarškalų duktė snaudalė, pamatys ji Laumės šalį,

Toj šaly labai gražu – tad klausykit pamažu –

Tuoj dainuos pelė graužikė. Tik labai gerai klausykit.

Daug ji mačiusi vaikų, daug pieštukų, daug dažų,

Piešia tie vaikai pilis – jei lietutis nenulis,
Aliejiniai ten dažai, kai po truputį dažai,
Tai išnyra ir pilis – Laumės pasakų šalis.
Ruoškimės, vaikai, į kelią – bitė rodys taką žalią:
Po padangę skraido ji, sužinoti tu turi
Apie Laumės žydrą juostą, apžiūrėti josios sostą.
(6,15)

Eilėraščio pradžioje kalbama apie „tarškalų dukterį“, kuri pamatys Laumės šalį. Tačiau vėliau ji visiškai nebeminima, bet kalbama apie vaikus, kurie lyg ir keliauja į stebuklingą šalį, lyg ir patys ją piešia. Eilės gana ilgos, jose gausi minčių kaita, tad ir visas eilėraštis sunkiai skaitomas bei suprantamas.

Tačiau net ir tie eilėraščiai, kurie nėra vien tik nerišlių minčių kratiniai, nebūna iki galo išbaigti, išstobulinti. Štai eilėraštis iš Teresės Ūksienės knygelės „Pienių laukas“:

Snaigė tyliai
Leidžias, supas.
Paliatė
Juliuko lūpas.

Pabučiavo
Ir ištirpo
Išsigandusi
Suvirpo.

Julius palietė ją
Pirštais
Ir išgirdo:
– Mirštu... mirštu...

Tirpdama
Sniegulė neša
Tyrą, vaiskų
Vandens lašą.
(21, 15)

Labai keistai sudėliota įvykių seka eilėraštyje: antrame posme snaigė ištirpo, o paskui *išsigandusi suvirpo*. Trečiame posme Juliukas ją dar liečia pirštais, girdi jos balsą. Paskutiniame posme vėl kalbama apie snaigės tirpimą. Veiksmas eilėraštyje vyksta nenuosekliai, tarsi šokinėjama

laike. Skaitant tiesiog norisi kai kuriuos posmus bei eilutes sukeisti vietomis, kad eilėraštis būtų vientisesnis, įvykių seka logiškesnė. Eilėraštis akivaizdžiai neišbaigtas, iš anksto neapgalvotas, parašytas bet kaip. Tai vienas iš grafomaniškos poezijos bruožų. Štai kitame to paties rinkinio autorės eilėraštyje pirmame posme kalbama trečiuoju asmeniu („Petras, Matas / Ir Jonukas / Prašė Rudenio / teptukų.“ (21, 12)), o ketvirtame posme netikėtai prabylama jau pirmuoju asmeniu („Rytą nustebau / Išvydęs“ (21, 12)). Tokio minties šuolio motyvacija sunkiai suprantama, o pats eilėraštis atrodo nerišlus, nekokybiškas.

Poetė Marija Macijauskienė viename savo eilėraščių pasakoja apie vabalą, kuris skrisdamas pamato ant pievelės gulintį vaiką ir susimąsto, ar tai gera vieta tūpti : „Kas tai? Aikštė? Estrada? / Ar nutūpt gera vieta?“ (13, 8). Tačiau jam taip bemažstant antrame posme atsitinka neįtikėtinas dalykas – „bet staiga nulūžta koja“, ir vabalui iškyla problema, kaip reikės nutūpti. Labai keista, kaip gali skrendančiam vabalui staiga nei iš šio, nei iš to savaimė nulūžti koja? Šiame dviejų posmelių eilėraštyje autorė būtent apie tai ir rašo. Tačiau juk akivaizdžiai matome, kad loginės įvykių sekos jame nėra, o papasakotas nutikimas nerealus. Žinoma, dažnai autorių kūrinuose vaizduojami nerealūs, pasakų herojai, aprašomi įvairūs išgalvoti, fantastiniai įvykiai, tačiau šiuo atveju toks požiūris į Macijauskienės eilėraščių tikrai netinkamas. Autorės kūrinėlis neįtaigus, alogiškas.

Loginės minčių sekos nėra ir Apolonijos Grigonytės eilėraštyje „Sode“:

Sodas žydi kaip puta.

Obuolių saulutės skaisčios.

Daug krituolių po medžiu.

Eikime į sodą pasivaikščirot!

(4, 6)

Tai trumpas eilėraštyukas apie obelų sodą. Pirmoje eilutėje autorė rašo apie žydintį sodą, antroje – jau apie prinokusius obuolius, o trečioje obuoliai jau nukritę žemėn. Ketvirta eilutė tiesiog kviečia pasivaikščiroti. Keturiuose trumpose eilutėse bandyta sutalpinti metų laikų kaitą nuo pavasario iki rudens. Tačiau toks mėginimas nedavė teigiamo rezultato. Eilėraštis atrodo nesuprantamas, nelogiškas, atskirų minčių kratynys, neišsakantis aiškios minties ar vaizdo. O juk vaikų literatūros kūrėjams būtina įsigilinti į vaiko pasaulį, mąstymą, jausmus, ir rašyti vaikams suprantamus, įdomius ir įtaigius eilėraščius. Poetas kurdamas turi galvoti apie adresatą, savo kūrybos poveikį bei naudą jam, o ne vien apie tai, kad jis nori kurti, nesvarbu ką ir kaip. Žurnale „Rubinaitis“ buvo rašoma apie eilėraščius, „primenančius pradinukų sukurtus eilėlavimus“ (33). Manychiau, toks apibūdinimas tinka ir anksčiau aptartiems posmams. Juose tikrai trūksta meninės išmonės, poetinės ekspresijos. Eilėraščiai – tarsi nepavykę bandymai pažaisti rimu, ritmu, niekuo nesiskiriantys vienas nuo kito, banalūs, primityvūs.

Panašių vienas į kitą, neišbaigto siužeto eilėraščių gana nemažai grafomaniškuose rinkiniuose. Tai atmestiniai, ar tiesiog netalentingai sukurti kūriniai. Be chaotiškų minčių šuolių, nevientisos įvykių eigos, grafomanų posmuose pasitaiko ir žodžių ar garsažodžių, kurie pavartoti tik dėl tikslo surimuoti posmą, tačiau neturi jokios eilėraščio mintį atitinkančios reikšmės.

Štai strofa iš Stasės Kuzerytės-Ragelienės eilėraščio:

Pasirodė kartą Mūza, kai užkalbinau arbūzą,
Jis gulėjo padaržy – Mūza draugiška, graži, –
Man nupiešt arbūzą liepė, o prie jo dar ir paliepę,
Liepė medžiais apsodinti – nuo lietaus arbūzą ginti.
(6, 14)

Eilėraštyje akivaizdu, kad parinkti žodžiai tarpusavyje neturi loginio ryšio, tačiau puikiai dera tarpusavyje rimuojant: mūza – arbūzą, liepė – paliepė. Kitame eilėraštyje poetė žodį *mūza* rimuoja su žodžiu *tūzq*:

Prie akmens pravirko Mūza –
Nugalėkim Blogio Tūzq:
Mūzos jis mintis marina,
Pasikvieskime kaimyną
Ir į žygį mes visi –
Kur yra šalis šviesi,
Kur gyvena karalaitė –
Mūza – nuostabi mergaitė.
(6, 13)

Akivaizdu, kad žodžiai parinkti tik dėl rimo, o pats eilėraštis atrodo neaiškus. Sunku suprasti, kas tas „blogio Tūzas“ ir kodėl reikia pasikviesti kaimyną. Pastarasis minimas tik vienoje eilutėje. Tai atrodo tikrai nereikalinga ir beprasmiška, nes vėliau eilėraštyje apie jį visiškai neužsimenama. Poetė didesnę dėmesį skiria rimavimui, bet ne išsakomų minčių prasmei.

Galima atkreipti dėmesį ir į kitos poetės eiles:

Tėtė mato,
Tėtė žino – –
Moku jau
Vairuot *mašinq*.

Aš prie vairo
Su tėčiu
Per kiemelį!
Tū- tū- tū...

(22, 26)

Tai Teresės Ūksienės eilėraštis „Tėtė žino“. Jame kalbama, kad vaikas „moka jau vairuot *mašina*“, tačiau paskutiniame posme kažkodėl yra garsažodis, reiškiantis važiuojančio traukinio signalą. Taigi logikos nebelyka. Lieka tik beprasmis žaidimas žodžiais, garsais.

Edmundas Venslova eilėraštyje apie tinginį rašo:

Sėdi medy tinginys
Ir nulipti tingi,
O pro šalį visi skuba,
Pluša – zindzi lindzi.
(26, 4)

Paskutiniai žodžiai *zindzi lindzi* prirašyti tik dėl to, kad rimuojasi su žodžiu *tingi*, nors jie nei patys atskirai neturi jokios reikšmės, nei įgauna prasmę eilėraščio kontekste. Tuo tarpu poetė Apolonija Grigonytė eilėraštyje „Pelių alėja“ rašo apie peles, kurių vardai negirdėti ir gana įdomūs bei gražūs: *Šmyrė*, *Skutė*, *Cycė* ir *Fycė*. Nepaisant to, perskaičius šį eilėraštį nesunku įsitikinti, kad tokie vardai sugalvoti rimo ir ritmo spragoms užkaišyti. O paskutiniame posme randame nemažai ir garsažodžių:

Krepšt nagelį, drisku drisku,
Ir skuteliais viską viską,
Kad visoms po kąsnį būtų,
Šmiri šmiri skutu skutu...
(4, 28)

Štai posmas iš Gražinos Kurtinaitytės-Lebedienės eilėraščio:

Ko čia riogsai nusiminęs,
Ko blaškaisi po krūmynus?
Ko čia ieškai ri ki ki,
Ūsą šonan ko suki?
(5, 9)

Keistas ir nesuprantamas garsų junginys *ri ki ki* parašytas siekiant darnaus rimo su veiksmazodžiu *suki*. Panašiai rašo ir Janina Ulinskienė:

Su akiniais, su skarute,
Remiasi ji lazdute.
Klibi, klibi, čiuk – čiuku
Tik mažyčiu žingsniuku.
(20, 19)

Tradiciskai važiuojančio traukinio garsą imituojantis *čiuk čiuku* posme įterptas, kad rimuotųsi su *žingsniuku*. Iš tiesų ne tik minėtos autorės, bet ir nemažai kitų grafomanų savo eilėse

naudoja keistus, savo pačių sugalvotus žodžius, kurių prasmė iš vis neaiški ar abejotina. Žinoma, vaikų kalba yra dinamiška, prisodrinta ištiktukų, įvairių pačių sugalvotų ar tiesiog neteisingai tariamų žodžių, tad ir poetai stengiasi rašyti novatoriškai, ieškant naujų išraiškos formų. Tačiau jos turi būti pagrįstos, logiškos. Jei suaugusiam skaitytojui sunku suprasti tokių žodžių reikšmę, tai kaip ją gali suvokti vaikai? Pasitaiko ir tokių beprasmiškų žodžių, kuriuos vaikams turėtų būti netgi sunku perskaityti, pavyzdžiui Nijolės Akelaitienės eilėraštyje „Karalius“:

Aš karalius karūnuotas,
Man garbingas vardas duotas.
Jeigu norite, galiu prisistatyti,
Tik savo vardo nemoku pasakyti.
Jį galite patys pasiskaityti:
ABCĖDĖGO ELEMINAS
PARASAŠAS ENKENŠINAS.
(1, 17)

Garsų kratinyvis visiškai nesuprantamas, nemotyvuotas, eilėraščiui nesuteikiantis jokio originalumo, žaismingumo. Be to, eilėraštis prastai surimuotas, jį sunku skaityti, nėra ritmo. Literatūros tyrinėtoja Viktorija Daujotytė rašo: „Poezija suranda ir sukuria papildomų garsinių motyvacijų – kartais jos tėra žaidybinės (kai kuriuose avangardistų tekstuose), kartais siekiama ką nors užšifruoti kaip ženklą – antai Vlodo Braziūno poezijos knygos pavadinime „lėmeilėmeilėmeilė“ sujungiami lemtis (lėmei) ir meilė. Pasikartojančios garsų sandermės nurodo į būsenas, veiksmus, sukelia asociacijas“ (32, 189). Tuo tarpu grafomaniškoje poezijoje garsai būna įterpti tarsi per prievartą, neatitinka eilėraščio minties, nuotaikos. Jų sukeltos asociacijos nenukreipia minties logine seka (kaip anksčiau cituotame eilėraštyje), o dažnai garsai net ir nesukelia jokių asociacijų.

Tačiau net jei kartais ir pavyksta išvengti staigių minčių šuolių ar beprasmiškų žodžių įterpimo, dažnai grafomanai susiduria su eilėraščio rimo ir ritmo problema. Eilėraštis turi būti vientisas, skambus, ritmingas, muzikalus, kad vaikams būtų lengva tiek jį skaityti, tiek ir įsiminti. Tačiau tokį eilėraščių sukurti nėra taip paprasta. Grafomanai, neturintys talento ir rašantys tik dėl paties rašymo proceso, negali pasiekti gerų rezultatų. Dažnai jų eilėraščių rimas būna nesklandus, o ritmas nuolat kintantis. Štai Nijolės Akelaitienės eilėraštis „Katyte“ iš knygelės „Kai nustoja lyti“:

Murkū miau, murkū miau...
Kalėdų eglutę pamačiau.
Prie eglės – Kalėdų Senelis.
Gal jis įpils man pienelio?
Štai blizganti pelytė pakabinta,

Bet ji visai man nepatinka.
Jeigu nageliu ją užkabinsiu,
Bėgs iš piršto kraujas,
Aš tada pravirksiu.
Mieli vaikučiai,
Būkit geručiai,
Savo katytei pagaukit pelytę.
(1, 20)

Eilėraštis akivaizdžiai prastai sueiliuotas ir surimuotas. Geros eilės, jas skaitant, tarsi natūraliai, pačios savaime liejasi. Tam įtakos turi ritmas. Kada eilėraštis ritmingas, jį labai lengva skaityti, net išmokti mintinai (atsiminkime Kosto Kubilinsko kūrybą – užtenka kartą perskaityti, ir dalį eilėraščio jau gali pakartoti). Tuo tarpu grafomaniški eilėraščiai šiuo požiūriu pernelyg dirbtini, nevykę. Juos sunku skaityti, jau nekalbant apie atsiminimą. Antai Teresės Ūksienės posmas:

Saulė juokias,
Akį merkia...
– Eikš kieman,
Tavęs čia reikia...
(24, 28)

Prastai sueiliuotas ir Petronėlės Banaitienės eilėraštis „Draugystė“:

Voverytei tai gerai:
Miškas – jos gimti namai.
Grybus rauna, uogas *skina*,
Ant šakelių išdžiovina.

Riešutėlius subrandina,
Rudeniui atėjus – *skina*.
Į aruodus viską pila,
Paskui draugus pavaišina.
(3, 10)

Pirmame posme eiliavimas labiau pavykęs, tačiau antrame viską sugadina paskutinė eilutė. Nei eiliavimu, nei ritmu ji visiškai nesiderina prie eilėraščio. Netinkamas atrodo ir žodis *skina*, jis kartojasi abiejų posmų antros eilutė gale, lyg ir suvienodindamas jas. Keistai skamba ir „*riešutėlius subrandina*“ – eilėraštyje juos subrandina voverytė, o po to *skina*. Tačiau juk aišku, kad riešutus brandina lazdynas. Posmuose trūksta logikos.

Keistos ir Nijolės Akelaitienės eilės:

Pas močiutę kaime

Bulviakasis buvo.
Aš, pririnkęs maišą,
Išviriau jums bulvių.
(1, 9)

Eilutės tarpusavyje visiškai nesirimuoja, nėra jokio ritmo. Tarytum iš prozos būtų padaryta poezija – jei parašytume šiuos du sakinius į vieną eilutę, išeitų paprastas tekstas, ir daug suprantamesnis. O dabar atrodo, lyg autorė būtų padariusi priešingai – paprastą tekstą išskaidė į atskiras eilutes ir taip sukūrė eilėraščio posmą.

Paskaičius grafomaniškos poezijos pavyzdžių, susidaro įspūdis, kad kūrybinis procesas tarsi laikomas mechaniškai atliekamu darbu. Albertas Zalatorius rašo: „Kartais susidaro įspūdis, kad literatūra kuriama iš inercijos – be entuziazmo, be saldaus užsimiršimo svaigulio, be tikėjimo savo darbo prasme, be vidinio džiaugsmo“ (54, 89). Šie jo žodžiai labai taikliai apibūdina grafomanišką šiuolaikinių lietuvių vaikų poezijos autorius, jų kūrybą. Iš tiesų banalūs, chaotiški posmai, sukurti atmestinais, neturi savyje to „užtaiso“, tos vidinės jėgos, kuri glūdi tikroje, geroje poezijoje. Prastas eiliavimas, ritmo nebuvimas, nerišlios, padrikos mintys ne tik neduoda jokios naudos skaitytojui, bet ir gali paveikti neigiamai – sudaryti prastą nuomonę apie poeziją apskritai, nuslopinti domėjimąsi ja.

V. IŠVADOS

Grafomaniją literatūros tyrinėtojai vertina gana atsargiai, neretai vengdami apie ją kalbėti plačiau. Tačiau akcentuojant vaikų literatūros reikšmę ir svarbą, negalima ignoruoti gana gausiai šiuolaikinėje lietuvių vaikų poezijoje paplitusių grafomaniškų kūrinių – apie juos reikia kvalifikuotai kalbėti.

Kaip nuolatinis literatūros palydovas, grafomanas visų pirma yra filologiškai įdomus. Apžvelgus ir palyginus įvairių literatūros kritikų bei tyrinėtojų pasisakymus, grafomaniją galima apibrėžti kaip kartojimąsi, banalumą, vaizduotės skurdumą ir kūrybos neprofesionalumą, nekuriantį naujų vertybių (su „nuline“ informacija). Grafomanai rašydami apsiriboja stereotipais, šablonais, tipiškais teminiais modeliais, kurie susiklosto kaip žodiniai temos plėtojimo standartiniai metodai.

Grafomaniškos poezijos autoriai yra itin produktyvūs rašytojai. Kasmet išleidžiama vis naujų jų kūrybos rinkinių. Kai kurie darbe aptarti šiuolaikiniai lietuvių vaikų poetai per metus parašo net po keletą poezijos knygelių. Jų tiražai dažniausiai gana nedideli, nors pasitaiko ir išimčių. Knygų leidybą dažnai remia savivaldybės, įvairūs rėmėjai, poetai spausdinasi ir savo lėšomis. Eilėraščiai tradiciškai dedikuojami šeimos nariams – vaikams, anūkams. Tačiau savo poeziją, neapsiribodami vien artimųjų ratu, grafomanai pristato įvairiuose konkursuose, proginiuose renginiuose, šventėse, kurios vyksta bibliotekose, mokyklose, muziejuose ir kitur.

Grafomanai intensyviai reiškiasi ne tik kūrybinėje erdvėje. Jie yra aktyvūs visuomenės nariai, dalyvauja kultūrinėje, literatūrinių būrelių ar draugijų veikloje, priklauso rašytojų sąjungoms. Kai kurie dalyvauja ir visuomeninėje bei politinėje veikloje.

Darbe aptartos šiuolaikinės lietuvių vaikų poezijos knygelės, kurias išleido Nijolė Akelaitienė, Petronėlė Banaitienė, Apolonija Grigonytė, Gražina Kurtinaitytė-Lebedienė, Stasė Kuzerytė-Ragelienė, Povilas Latvėnas, Birutė Lengvenienė, Jeronimas Laucius, Marija Macijauskienė, Ona Mikalauskienė-Kubiliūtė, Zenė Sadauskaitė, Janina Ulinskienė, Teresė Ūksienė, Edmundas Venslova, Amelija Vyšniauskienė-Miltenienė.

Lyginant, analizuojant ir interpretuojant minėtų autorių kūrybą buvo nustatyti žodinio temos plėtojimo standartiniai metodai ir tipiški teminiai modeliai. Eilėraščiai pasižymi banalumu, yra stereotipiški. Juose kartojasi panašūs ar net vienodi, lėkšti palyginimai, sugretinimai, vaizdiniai, apibūdinimai. Daugelis eilėraščių yra taikomojo pobūdžio, skirti įvairioms šventėms: Motinos dienos, Rugsėjo pirmajai, Kalėdoms, Naujųjų metų šventei, tikintis, kad atras adresatą ugdymo įstaigose.

Ruduo analizuotų poetų kūryboje tradiciškai siejamas su Rugsėjo pirmąja, kuri aptartuose eilėraščiuose glaudžiai siejama su šviesa, džiaugsmu, mokslo troškimu. Daugelyje eilėraščių

stereotipiškai aprašomi rudeniniai obuoliai ir spalvingi medžių lapai. Gana daug eilėraščių yra apie grybus, grybavimą. Tačiau skirtingų poetų kūrinuose kartojasi tie patys grybų, samanų vaizdavimo principai.

Žiema eilėraščiuose vaizduojama pabrėžiant sniego gausumą, baltą spalvą. Kai kurie iš aptartų poetų yra parašę Naujųjų metų karnavalui skirtų eilėraščių, kurie yra įprasti, tradiciniai kaukių prisistatymai. Palyginus ir aptarus eilėraščius, kuriuose poetai vaizduoja gyvūnus, darbe akcentuotas banalių, tradicinių, įprastų situacijų vaizdavimas, šabloniškas pačių gyvūnų aprašymas.

Vaizduodami šeimos narius, analizuojami autoriai didžiausią dėmesį skiria mamai. Ji glaudžiai siejama su saule, šviesa, gėriu ir tikėjimu. Didaktiniai aspektai atskleidžiami skatinant siekti dorovinių, moralinių vertybių, kurios eilėraščiuose minimos gana abstrakčiai ir tampa lėkštomis, banaliomis.

Svarbu paminėti prastą kai kurių eilėraščių eiliavimą. Norėdami užkaišyti rimo ir ritmo spragas, darbe aptarti poetai įterpia bereikšmių, nemotyvuotų garsažodžių, žodžių, oksimoronų. Analizuojant eilėraščius pastebėta ir alogiška įvykių seka juose. Kai kurie eilėraščiai atrodo visiškai nesuprantami tarpusavyje nesusijusių minčių kratiniai.

Išanalizavus minėtų šiuolaikinių lietuvių vaikų poetų kūrybą ir apibendrinus išryškėjusius meninio vaizdavimo principus, galima teigti, kad eilėraščiuose gana akivaizdūs grafomanijos bruožai: kartojimasis, banalumas, kūrybinis neprofesionalumas. Tokią kūrybą galima vadinti grafomanija.

GRAFOMANIJA ŠIUOLAIKINĖJE LIETUVIŲ VAIKŲ POEZIJOJE: POETINIAI IR SOCIOKULTŪRINIAI ASPEKTAI

SANTRAUKA

Pagrindiniai žodžiai: šiuolaikinė lietuvių vaikų literatūra, poezija, grafomanija, teminis modelis, šablonas, banalybė.

Savo reikšme, idėjinės ir meninės reikšmės svoriu vaikų literatūra užima itin svarbią vietą kultūroje. Ji formuoja bei ugdo tiek vaiko meninį skonį, tiek pasaulio suvokimą, moralinius principus, vertybes. Vaikų literatūros tyrinėtojai pastebi, kad vaikų literatūra ne visada apsiriboja vien vaikų auditorija. Ji taip pat daro nemažą įtaką tiek pavieniams žmonėms, tiek visuomenei kaip visumai. Kita vertus, itin didelę įtaką vaikų literatūrai daro pati visuomenė ir jos institucijos. Knygas rašo, leidžia ir platina suaugusieji, tad labai svarbu, kad jie tinkamai atsižvelgtų į vaiko poreikius.

Neretai pasitaiko, kad vaikų literatūra laikoma nesvarbia, nereikalaujančia didesnio dėmesio literatūros dalimi. Tačiau suvokiant vaikų literatūros daromą įtaką vaikų auklėjimui bei lavinimui svarbu nuolat domėtis jos kokybe. Kūriniai, skirti vaikams, turi būti meniški bei ugdantys, skatinantys vaizduotę, savo forma ir turiniu pritaikyti prie tam tikro amžiaus vaiko mąstysenos.

Šiais laikais paplitusi populiarioji kultūra daro didelę įtaką literatūrai. Kalbant apie vaikų literatūrą, pastebima tendencija, kad knyga tampa pelninga preke. Kita vertus, šiuolaikinei lietuvių vaikų literatūrai, o ypač poezijai būdingas grafomanijos paplitimas. Itin daug knygų išleidžia žmonės, siekiantys tapti žinomais, pripažintais poetais, tačiau panagrinėjus jų kūrybą neretai tenka nusivilti kūrinių kokybe. Dauguma jų neatitinka vaikų literatūrai keliamų reikalavimų.

Šio darbo objektas – šiuolaikinės lietuvių vaikų poezijos knygelės, kurias išleido Nijolė Akelaitienė, Petronėlė Banaitienė, Apolonija Grigonytė, Gražina Kurtinaitytė-Lebedienė, Stasė Kuzerytė-Ragelienė, Povilas Latvėnas, Birutė Lengvenienė, Jeronimas Laucius, Marija Macijauskienė, Ona Mikalauskienė-Kubiliūtė, Zenė Sadauskaitė, Janina Ulinskienė, Teresė Ūksienė, Edmundas Venslova, Amelija Vyšniauskienė-Miltenienė.

Darbe aptariama grafomanijos reiškinių apibrėžtis, termino vartojimo problematika. Darbo tiriamoji problema – sociokultūriniai bei minėtų autorių kūryboje pasireiškiantys poetiniai grafomanijos aspektai.

Grafomaniškos poezijos autoriai aktyviai dalyvauja kultūrinėje, literatūrinių būrelių ar draugijų veikloje, priklauso rašytojų sąjungoms, o savo poeziją, neapsiribodami vien artimųjų ratu, pristato įvairiuose proginiuose renginiuose, šventėse, kurios vyksta bibliotekose, mokyklose, muziejuose ir kitur. Grafomanai kuria gana daug, tad per metus neretai išleidžia ne po vieną, bet po keletą naujų knygelių, kurių tiražai dažniausiai nedideli, nors pasitaiko ir išimčių. Knygų leidybą dažnai remia savivaldybės, įvairūs rėmėjai. Kai kurie poetai spausdinasi savo lėšomis. Eilėraščiai tradiciškai skiriami šeimos nariams – vaikams, anūkams.

Grafomaniškos poezijos knygelėse vyrauja kelios tradicinės temos, kuriose atsiskleidžia žodinio temos plėtojimo standartiniai metodai ir susiklosto tipiški teminiai modeliai. Ruduo tradiciškai siejamas su Rugsėjo pirmąja, spalvotais obuoliais ir medžių lapais, grybais. Žiema vaizduojama pabrėžiant sniego gausumą, baltą spalvą. Eilėraščiuose apie gyvūnus gausu banalių, tradicinių, įprastų situacijų: varlės triukšmauja, linksmynasi, katė nesutaria su pelėmis ir pan. Vaizduojant šeimos narius pagrindine figūra tampa mama, kuri siejama su saule, šviesa, tikėjimu. Didaktiniai aspektai atskleidžiami skatinant siekti dorovinių, moralinių vertybių, kurios eilėraščiuose atskleidžiamos gana abstrakčiai. Poetų eilėraščiuose kartojasi panašūs ar net vienodi lėkšti palyginimai, sugretinimai, vaizdiniai, apibūdinimai, pasitaiko kalbos ir korektūros klaidų.

Išanalizavus minėtų poetų eilėraščius ir apibendrinus juose išryškėjusias meninio vaizdavimo tendencijas, jų kūrybą galima vertinti kaip grafomaniją.

GRAPHOMANIA IN MODERN LITHUANIAN POETRY FOR CHILDREN: POETICAL AND SOCIOCULTURAL ASPECTS

SUMMARY

Key words: modern Lithuanian literature for children, poetry, graphomania, thematic model, stereotype, banality.

With its degree of importance as well as its ideological and artistic weight, literature for children is a considerable part of culture. It forms and develops a child's taste in art, perception of the world, principles of morality and values. Researchers of literature for children have noticed that the audience of literature for children does not always limit itself to children. It considerably affects individuals as well as society as a whole. On the other hand, literature for children is greatly influenced by the society and its institutions. It is adults who write, publish and propagate books, therefore it is very important to properly meet the children's needs.

It is not a rare occurrence that literature for children is considered to be an unimportant part of literature, not deserving greater attention. However, taking into consideration its influence on bringing up and educating children, the quality of literature for children deserves constant interest and observation. Books for children should be written with artistic skills, they should educate, enhance imagination, their form and contents should be appropriate for the way of thinking of children of certain age.

Popular culture that has widely spread people's lives nowadays affects literature as well. As far as literature for children is concerned, a tendency to make books for children profit-yielding goods has been noticed. Another characteristic feature, peculiar to literature for children, and poetry for children in particular, is a wide spread of graphomania. Great numbers of books are published by people who claim of being writers, seek to become famous and recognized poets, though a more attentive reader will be disappointed by their quality. Most of them do not meet the requirements set for children's literature.

The object of this study is modern books of poetry for children published by Nijolė Akelaitienė, Petronėlė Banaitienė, Apolonija Grigonytė, Gražina Kurtinaitytė-Lebedienė, Stasė Kuzerytė-Ragelienė, Povilas Latvėnas, Birutė Lengvenienė, Jeronimas Laucius, Marija

Macijauskienė, Ona Mikalauskienė-Kubiliūtė, Zenė Sadauskaitė, Janina Ulinskienė, Teresė Uksienė, Edmundas Venslova, Amelija Vyšniauskienė-Miltenienė.

The study considers the problems of defining the phenomenon of graphomania and usage of the term. The problems under research are sociocultural aspects of graphomania and poetical aspects of graphomania occurring in the poetry by the above-mentioned authors.

The authors of graphomaniac poetry are taking active part in the activities of culture and literature circles and societies, they belong to writers' associations and by presenting their poetry they do not restrict themselves to close family circles, - they read their poetry at various opportune events, celebrations, that are arranged in libraries, schools, museums and elsewhere. Graphomaniacs are excessive writers, they usually do not content themselves with one book a year, but publish several new books yearly, their editions usually being small, although there are exceptions. Publishing of their books is often supported by municipalities and various sponsors. In some cases, the poets pay for publishing themselves. Their poems are traditionally dedicated to their family members – children or grandchildren.

In books of graphomaniac poetry several traditional themes prevail, in which standard methods of developing verbal themes are used and typical thematic models appear. Autumn is traditionally linked with September the 1st, the beginning of the new school year, with apples and leaves of trees of different colours and mushrooms. Winter is depicted by emphasizing abundance of snow and its white colour. Poems about animals contain banal, traditional commonplace situations: frogs entertain themselves by making great noise, cats live in disagreement with mice, etc. In depicting family members, mother becomes the main character, she is linked with the sun, light, hope. Didactic aspects are revealed by stimulating children to strive for honesty and moral values, though these in the poetry are revealed in a rather abstract way. Similar or even the same banal comparisons and similes, images and descriptions are used in the poetry, language and spelling mistakes sometimes occur.

Careful analysis of the poetry by the above-mentioned authors and generalisation of the tendencies of artistic depiction prevailing in the poetry lead to the conclusion that their works can be assessed as graphomania.

LITERATŪRA

1. Nijolė Akelaitienė, *Kai nustoja lyti*, Kaunas: Naujasis lankas, 1999.
2. Petronėlė Banaitienė, *Palauk, vaikyste*, Kaunas: Mažoji poligrafija, 2002.
3. Petronėlė Banaitienė, *Nepamiršk gerumo*, Kaunas: Mažoji poligrafija, 2004.
4. Apolonija Grigonytė, *Nykštukų pramogėlės*, Ukmergė: Valdo leidykla, 2006.
5. Gražina Kurtinaitytė-Lebedienė, *Šoko murkis į žilviti*, Kaunas: Mažoji poligrafija, 2004.
6. Stasė Kuzerytė-Ragelienė, *Laumių šalis*, Jonava: Linotipas, 1998.
7. Povilas Latvėnas, *Stebiu pasaulį margą*, Jonava: Dobilo leidykla, 2004.
8. Birutė Lengvenienė, *Jau žinau kuo būsiu*, Jonava: Dobilo leidykla, 2006.
9. Birutė Lengvenienė, *Tėti, pasakyk*, Vilnius: Mokslo aidai, 2003.
10. Birutė Lengvenienė, *Gandras Manekenas*, Jonava: Dobilo leidykla, 2001.
11. Jeronimas Laucius, *Saugokis pats – atskubėsiu ir aš*, Vilnius: Trys žvaigždutės, 2006.
12. Jeronimas Laucius, *Atsargus – tai ir saugus*, Vilnius: Trys žvaigždutės, 2008.
13. Marija Macijauskienė, *Žiogo kalendorius*, Kaunas: spaustuvė Aušra, 2006.
14. Ona Mikalauskienė-Kubiliūtė, *Kur gyvena dainelė*, Šiauliai: Saulės delta, 2003.
15. Ona Mikalauskienė-Kubiliūtė, *Griaustinukas ir kiti eiliuoti pasakojimai*, Šiauliai: Saulės delta, 2003.
16. Salomėja Nėris, *Širdis mana – audrų daina*, Vilnius: Vaga, 1974.
17. Zenė Sadauskaitė, *Žvaigždžių lanka vaikystė bėga*, Kaunas: Naujasis lankas, 1998.
18. Zenė Sadauskaitė, *Varpelių diena*, Kaunas: Naujasis lankas, 2003.
19. Zenė Sadauskaitė, *Muzika žiedų ir vėjo*, Kaunas: Naujasis lankas, 1999.
20. Janina Ulinskienė, *Zuikio laimė*, Kaunas: Naujasis lankas, 2003.
21. Teresė Ūksienė, *Pienių laukas*, Klaipėda: Eldija, 2001.
22. Teresė Ūksienė, *Kūlverstukas*, Klaipėda: Eldija, 2002.
23. Teresė Ūksienė, *Dvi sesytės žemuogytės*, Klaipėda: Eldija, 1999.
24. Teresė Ūksienė, *Dvi pelytės*, Klaipėda: Eldija, 1996.
25. Martynas Vainilaitis, *Kiškių pilaitė*, Vilnius: Vaga, 1978.
26. Edmundas Venslova, *Piktas vėjas*, Marijampolė: Ramona, 1999.
27. Amelija Vyšniauskienė-Miltenienė, *Metų žingsneliai*, Raseiniai: Žiburys, 2003.
28. Владимир Абашев, „Упоительный шаблон (Стереотип как машина творчества)”, *Стереотипность и творчество в тексте*, Пермь: 2004. (elektroninė versija)

- [žiūrėta 2011-04-20]. Prieiga per internetą:
<http://scholar.google.lt/scholar?start=10&q=графомания&hl=lt&as_sdt=0,5>.
29. Vincas Auryla, *Lietuvių vaikų literatūra*, Vilnius: Vaga, 1986.
30. Vigmantas Butkus, *Šiauliai: provincijos miestas palatvėje*, Šiauliai: Saulės delta, 2005.
31. Solveiga Daugirdaitė, Loreta Jakonytė, Laimantas Jonušys, Jūratė Sprindytė, Regimantas Tamošaitis, „Populiariosios literatūros suvešėjimas“ [žiūrėta internete 2010-10-03]. Prieiga per internetą:
<<http://www.tekstai.lt/index.php/component/content/article/486-2008-m-nr-10-spalis/3>>.
32. Viktorija Daujotytė, *Mažoji lyrikos teorija*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybinis institutas, 2005.
33. Zita Gaižauskaitė, „Apie knygelių skaitymą“, *Rubinaitis* nr. 3, 2008. (elektroninė versija) [žiūrėta 2010-11-15]. Prieiga per internetą: <<http://rubinaitis.lnb.lt/index.php?-1352541474>>.
34. Loreta Jakonytė, *Rašytojo socialumas*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2005.
35. Valdas Kilpys, „Tekstų apsestojo godos“ [žiūrėta 2011-04-24]. Prieiga per internetą:
<<http://www.tekstai.lt/component/content/article/14-naujienos/2553-valdas-kilpys-tekstu-apsestojo-godos.html>>.
36. Vytautas Kubilius, *Tautinė literatūra globalizacijos amžiuje*, Kaunas: Standartų spaustuvė, 2003.
37. Milan Kundera, *Juoko ir užmaršties knyga*, Vilnius: Tyto alba, 2006.
38. Александр Куляпин, „Ни дня без строчки: графоманы эпохи войн и революций“, *Филология и человек* nr. 1, 2010. (elektroninė versija) [žiūrėta 2011-01-16]. Prieiga per internetą: <<http://www.asu.ru/files/documents/00003444.pdf#page=60>>.
39. Viktoras Krotovas, *Parašyk savo knygą*, (elektroninė versija) [žiūrėta 2011-04-18]. Prieiga per internetą: <<http://www.padebesiai.lt/?p=770>>.
40. Mindaugas Liaudenskis, „Kas yra grafomanija?“, *Literatūra ir menas*, 2005. (elektroninė versija) [žiūrėta 2011-02-03]. Prieiga per internetą:
<http://www.culture.lt/lmenas/?leid_id=3064&kas=straipsnis&st_id=7450>.
41. *Lietuvių kalbos žodynas*, III t., Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros Leidykla, 1956.
42. *Литературная энциклопедия мерминов и понятий*, Российская академия наук: 2001. (elektroninė versija) [žiūrėta 2011-04-27]. Prieiga per internetą:
<http://zhurnal.lib.ru/a/alina_a/opredelenia.shtml#a006>.
43. Džiuljeta Maskuliūnienė, „Tekstų gyva bala, o kūrinių? (2006 m. lietuvių vaikų proza)“, *Rubinaitis* nr. 1, p. 6, 2007.

44. Zita Mažeikaitė, „Kraštutinumai kuriant literatūrą“, *Metai* nr. 1, 2006.
45. Neringa Mikalauskienė, „Apžvalga, kurios galėjo ir nebūti (2005 m. vaikų poezija)“, *Rubinaitis* nr. 1, p. 8, 2006.
46. Neringa Mikalauskienė, „Vaikų poezijos saulėlydžio žvaigždės (2004 m. lietuvių vaikų poezija)“, *Rubinaitis* nr. 1, p. 5, 2005.
47. Gražina Skabeikytė-Kazlauskienė, „Vaikų poezijos pusvaizdis“, *Rubinaitis* nr. 1, p. 6, 2008.
48. Gražina Skabeikytė-Kazlauskienė, *Mitas – tautosaka – vaikų literatūra*, Vilnius: Gimtasis žodis, 2007.
49. Виктор Суворов, „Феномен графомании как результат "восстания масс"“, *Вопросы философии*, 2008. (elektroninė versija) [žiūrėta 2011-04-27]. Prieiga per internetą: <<http://dlib.eastview.com/browse/doc/17999800>>.
50. Kęstutis Urba, „Vaikų literatūros sargyboje“, *Rubinaitis* nr. 1, p. 2, 2009.
51. Kęstutis Urba, „Vaikų literatūros viduramžiai Lietuvoje“, *Rubinaitis* nr. 4, p. 3, 2010.
52. Kęstutis Urba, „Knygos vaikams, paaugliams, jaunimui (2000 – 2005)“, [žiūrėta 2011-02-03]. Prieiga per internetą: <http://www.booksfromlithuania.lt/index.php?page_id=79>.
53. Torben Weinreich, „Istorija ir vaikų literatūra“, *Rubinaitis* nr. 2, p. 5, 2009.
54. Albertas Zalatorius, *Literatūra ir laisvė*, Vilnius: Baltos lankos, 1998.
55. Loreta Žvironaitė, „Pamąstymai apie negausią 1999 metų vaikų poeziją“, *Rubinaitis* nr.1, p. , 2000.
56. Loreta Žvironaitė, „To dar nebuvo, arba krizė, kuri ištiko ne tik pasaulį, bet ir lietuvių vaikų poeziją...“, *Rubinaitis* nr. 1, p. 4, 2009.

ANOTACIJA

Aušra Bagavičienė, *Grafomanija šiuolaikinėje lietuvių vaikų poezijoje: poetiniai ir sociokultūriniai aspektai*. Magistro darbas, vadovė doc. dr. Džiuljeta Maskuliūnienė, Šiaulių universitetas, Literatūros istorijos ir teorijos katedra, 2011, 56 p.

ANNOTATION

Aušra Bagavičienė, *Graphomania in modern lithuanian poetry for children: poetical and sociocultural aspects*, academic adviser Assoc. Prof. Dr. Džiuljeta Maskuliūnienė, Šiauliai University, Department of History and Theory of Literature, 2011, 56 p.

SDM tezės

Bagavičienė A., „Populiariojo teksto bruožai šiuolaikinėje lietuvių vaikų poezijoje“, *Studentų darbai -2011 bakalaurantų ir magistrantų mokslo darbų konferencija, skirta Gabrielės Petkevičaitės-Bitės 150-osioms gimimo metinėms*, Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2011, p. 74, 75.